

A tartalomból:

Roth Emil: A Sátorok ünnepén — Sebesi Ernő: Fekete péntek (vers) — Csermely Gyula: Per a sátor körül (elbeszélés) — Herskovits Béla: Gondolatok — Dr. Marton Ernő: Európa és a zsidóság — Dr. Buk Miklós: A kétezeréves út (dr. Herskovits Fábián könyvismertetése) — Sass Irén: Afrikai sötét zsidók — Szilágyi Géza: Izrael (vers) — Dr. Teszler Herman: A zsidóság fennmaradása — Felekezeti író vagy zsidó író? (Mohácsi Jenő és Abádi Imre hozzászólásai) — Korein Dezső: Zsidó problémák — Timár Magda: Messzi útra küldöm (vers) — Antal Gábor: „Ararát“-évkönyv az 1944. évre — Pap Károly: Vihar Támánban (elbeszélés) — Endreiné Steiner Riza: Két vers — Dr. Balázs György: Az OMIKE képzőművészeti csoport V. kiállítása — Új könyvek — Krónika és Szemle — Nyolc illusztráció.

**IZULT
ÉS JÖVŐ**

ZSIDÓ LAP

SZERKESZTI ÉS KIADJA
DR. PATAI JÓZSEF

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA

BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 11

Felelős szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó
tizenötödikén

Telefonszám:
111-901

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési ár 48 pengő. (Az Országos Magyar Sajtókamara 2710/1943. sz. jóváhagyása alapján)

SIRKÖVEK

Farkasréten, Margittánál

XII, Sasadi-út 177. 59-es végállomás, a farkasréti zsidótemető mellett. T.: 457-159

VISÓ MÁRKNÉ HÖLGYFODRÁSZ ÉS PARÓKAKÉSZÍTŐ

Speciális hajmunkák. Tartós hullám. Hajfestés szakszerűen. Budapest, Károly-körút 25, félemelet. (Király-utca sarok.) T.: 426-432.

KARMEL

אַרְטָה כֶּשֶׁר

PENZIÓ

Budapesten
Andrássy-út
43. sz. alatt

Villamos és autobusz összeköttetés a város minden részébe. Elsőrendű családi penzió a város központjában, teljesen újonnan berendezve. Legnagyobb kényelem, modernül berendezett, szépfekvésű szobák folyó vízzel. Fürdőszobák. Bőséges és elismerten kitűnő konyha. Kivánatra diétikus ellátás. Figyelmes kiszolgálás. Abszolút tisztaság. Olcsó árak, hideg- és melegvíz. Referenciát a budapesti orth. rabbiság ad. Szobák napokra is igénybe vehetők. ELŐZETES SZOBAFOGLALÁS.

TELEFON: Szíveskedjék nagybecsű látogatásával bennünket megtisztelni.
225-434, 225-664

BETEGTOLÓ
ÉS ÖNHAJTÁSÚ
KOCSIK, „DAC”
GYERMEKKOCSIK
nagy választékban

SIESTA

Lőwy Imre

járműraktára. Budapest, VII. kerület, Damjanich-utca 49. T.: 420-656. Betegtolókocsi kölcsönzés. Kérjen díjtalan prospektust

Veszek lakberendezést

antik bútort, üvegcsillár
irodaberendezést, függönyöket

Schwarz, Dob-u. 1. Tel.: 226-083

LÁNGÁGY FOTELÁGY RECAMIER

PODMANICZKY-U. 19

Hajszálak

végleges kiirtása villannyal. Szép ségápolás. Szemölcsirtás. Quarz. POLLÁK SAROLTA kozmetikai intézete, Andrássy-út 32, I. em. Cégem specialitásai (házi kezelésre): „Miracle” szőrtelenítőszer vagy „Miracle” szőkitőkenőcs. „Miracle” krém, szappan, puder, rouge, a kozmetika vívmánya. Kérjen prospektust! TANÍTVÁNYKIKÉPZÉS!

Használt férfi, női ruhát,
fehérneműt, cipőt, szőnyeget,
hagyatékot, egész háztartást,
zálogtárgyat és mindent veszek.

NUTOVITS

VIII., Népszínház-u. 26
Telefonszám: 340-967
VIDÉKRE IS MEGYEK

BARBIEN

KÉSNÉLKÜLI BOROTVÁLÓPOR

MINDENKIT MEGHÓDÍT.
Kérjen árajánlatot! BARBIEN
VEGYIPAR, Budapest, VI.,
Király-u. 30. Tel.: 426-210.

MULTÉS JÖVŐ

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF

ZSIDÓ LAP

XXXIII. ÉVF. 1943 OKTÓBER HÓ

ROTH EMIL: A SÁTRAK ÜNNEPÉN...

Ifjúságunknak és értelmiségünknek egyik alapvető és mind gyakrabban felvetődő kérdése: milyen viszonyban van a zsidóság az emberiséggel? Mi közünk a népekhez, mivel tartozunk a világnak? Van-e még mondanivalónk másoknak, vagy csak magunkkal törődünk? Jellemző ránk, milyen régen és hányszor vetődött már fel ez a kérdés. Valami van bennünk, hogy nem szeretünk csak úgy értelmetlenül élni a világban. Nem hiába a Bibliából került át az emberi gondolkodásba, hogy a világnak van valami értelme, de még ma is megmaradt a zsidó emberben az a jellemvonás, hogy szereti érteni is a maga életét, szereti az egész világegyetemet átfogó elveket, a nagy igazságokat és mindig akarja tudni, hogyan torkollik bele az ő élete az örökkévalóság nagy tengerébe.

A népi elkülönülés (partikularizmus) és a világ sorsával való törődés (univerzalizmus) egybekapcsolását megtaláljuk már a legrégebb zsidó állásfoglalásokban is. Igyekeztek legyőzni azt az irányzatot, amely másról sem akart tudni, mint csak népi életünk külön feladatairól, de elvetették azt a felfogást is, amely a világ felé való fordulással mellett megfelelkezik a mi külön zsidó dolgainkról.

Érdekesen világítja meg például éppen ezt a kérdést egy régi midrás. (Ezek a szövegek mindig nagyon jellemzőek népünk gondolkodására és sokkal többet árulnak el szellemünkből, mint hosszú történelmi fejezetek.) Sátorosünnep hét napján, a Tóra előírása szerint, összesen hetven tulkot áldoztak. A külön ünnepnek számító nyolcadik napon, *sömini-áceretkor* viszont csak egyet. Ehhez fűződik a *Tánchuma*-midrás: *Ezt a hetven áldozatot Izráel a hetven népért mutatja be. A hetedik nap végén azután így szólítja meg Izráel Istent:*

— *Világnak Ura, ha mi áldozunk a világ népeiért, nekik szeretniök kellene bennünket, de nemcsak, hogy nem szeretnek bennünket, hanem még gyűlölnék is bennünket, mint a zsoltár is mondja: Az én szeretetemmel szemben gyűlölnék engem, én mégis imádkozom. Erre így szól Isten:*

— *Az egész sátorosünnep alatt a hetven népért áldoztatok, most, a nyolcadik, az utolsó napon, áldoztatok magatokért.*

*

„Hetven nép“, ez az érdekes régi kifejezés valószínűleg még a bibliai korból ered és a világ népeit jelenti. (Ennyi leszármazottja volt ugyanis Mózes első könyve szerint Noénak.) A népek létezése tehát úgy élt a zsidó ember lelkében, mint a teremtett világnak szükségszerű rendje. Hozzá tartoznak a természethez. Nem lehet őket kihagyni. Ugyanaz a könyv, amely elmondja a világ teremtését, elbeszéli a népek születését is. Szent és csodálatos a természet, az édes és sós vizekkel, a kövekkel, a földdel, hogy

más az alma, mint a boróka, hogy különbözik a denevér a fecskétől. Amint csak szent meghatottsággal állhatunk meg a titkok mélysége mellett: mennyi millió másság, íz és szín van a földön, úgy lesz szent valósággá szemünkben a népek létezése is. A zsidóság, vagy bármely nép jogát az élethez tehát az adja meg, hogy egyáltalán létezik. Ha nem is volna semmi külön feladata, világszolgálat egy-egy népnek, ha nem is lehet kimutatni, mivel gazdagította a világot, akkor is joga van élni, egyszerűen azért, mert él. A Biblia és a benne gyökerező zsidó gondolkodás a „népek táblázatával“, a „hetven nép“ fogalmával törvénybeiktatta a népiség erkölcsi értékét.

*

Az, hogy a próféták sohase elégedtek meg népük pusztá létezésével, hanem egyedülálló erkölcsi követelmények, univerzális szolgálat elé állították, eléggé ismeretes. Az idézett midrásból azonban azt is látjuk, hogy évszázadokkal a Biblia után, egy egész évezreddel a nagy próféták kora után, még mindig megvolt a zsidóság univerzális tartalma. A zsidóság nem kérdezi, mások minek tekintik életüket, törődnek-e a világgal, vagy sem, akarnak-e a pusztá létezésen túl más jogalapot is adni életüknek, — a zsidó üresnek érzi életét, ha elfordul a világtól. Népünk lelkülete lehetetlenné tette akkor, és kizárja most is, hogy ne érezzük egynek magunkat a világ lelki nyomorúságával és kenyerérségével. Megható, hogy egy másfél évezreddel ezelőtt élt rabbi a templomi szónoklatában úgy látja, hogy a Szentélyben, amely szigorú szertartásosságával látszólag a zsidó elkülönülés központja volt, az egyik ünnepen először nem önmagukért, hanem a világ népeiért hoztak áldozatot. Ez a midrás pedig akkor íródott, amikor már régen nem volt meg a zsidó állam, már üldözések is voltak, amint a szövegből világosan kitűnik. Ez a midrás annak a talmudi-rabbinikus kornak terméke, amelyet sokan szívesen állítanak szembe a prófétizmussal és azt mondják, hogy azt az utóbbival szemben szűk látókör, féltékeny felekezeti és nemzeti felfogás jellemzi. Valójában ennek ellenkezőjét mutatja ez a midrás, pedig ez csak egyetlen példa irodalmunk számos hasonló adatából.

Azok tehát, akik ma a zsidóság erősödéséért dolgoznak, ne nézzék féltékenyen ifjúságunknak általános emberi felelősségérzetét. A legtisztább zsidó örökség az bennük, ha a világ nagy kérdései nyugtalanítják őket. Népünknek messiási hevületét nemcsak a zsidó szenvedés, hanem a hetven népnek kínládása is fűti.

*

De mintha az igazság most is elmondatná velünk, mint a midrás korában: Hosszú ideig csak a hetven népért

áldozatok, most, a nyolcadik, az utolsó napon, áldozatok magatokért is.

Valóban! Elérkeztünk a nyolcadik naphoz. Senki sem vádolhat bennünket elkülönüléssel, ha most egy kevésé többet törődünk magunkkal. Rengeteg áldozatot hoztunk, a világ hetven népéből mindnek jutott munkánkból, a nagy buzgólkodásban nem sokat gondoltunk magunkra. Néha úgy tűnt, mintha a zsidóság annyira oda akarná adni életét a világnak, hogy szinte feloldódik a nagy szolgálatban. Együtt sírtunk a világ bajával, megesett szívünk minden fájdalomon. Ha valakinek fájt az élet, az nekünk is fájt, jogunk van tehát hozzá, hogy egyszer, most végre, a hetvenszeres áldozat után magunkat is meglássuk. Joga van hozzá a világsírató, a világmegváltó népnek, hogy önmagán megessék szíve és tegyen is valamit saját könnyeinek felszárítására. Elérkezett a nyolcadik nap, amikor a kifáradt pap észreveszi, hogy a nagy áldozás közben kimerült, meglátja szakadt ruháját, érzi, hogy üres a gyomra. Ha ifjúságunk és értelmiségünk valaha még akar tenni a viláért, ne feledkezzék meg róla, hogy az ő népe is egy része a világnak, annak nyomora is szociális baj és hatalansága világkérdés.

Elérkeztünk a nyolcadik naphoz, a zsidó történelemnek *sömini-áceretjéhez*, most a magunkért való zsidó-áldozatnak kell sorra kerülnie. Nem sajnáljuk, amit másoknak adtunk. Résztvettünk a 18. és 19. században a francia olasz, német, magyar és lengyel szabadságharcban. Adtunk tudósokat, írókat, művészeket. Alkotásaink által haladt az emberi kultúra. Van néhány nem megvetendő igazság és nem egy emlékezetes szép alkotás a világon, amelyet zsidó teremtett. Nem bántuk meg, jó lélekkel adtuk.

Ma azonban éppen azzal szolgálhatjuk legjobban a világot, ha valamennyire visszavonulunk, magunkkal törődünk. Van-e ma nagyobb világszolgálat, mintha megértjük történelmünk „nyolcadik napjának“ szavát, felépítjük Erec Jiszráélt és ott kenyeret adunk azoknak, akik nem találják helyüket Európában, ha földet adunk lábuk alá és ezzel helyreállítjuk lelkük megzavart egyensúlyát?! A megrendült zsidó lelkület nem találja a világ megszólításának helyes hangját. Tehetünk-e hát ma többet a hetven népért, mintha egyetlen nagyszerű erőfeszítéssel helyreállítjuk a zsidó államot és ezzel újjáteremtjük a gálut zsidó emberét is, mert természetessé válik számára zsidó volta, és leszokik a szolgálékütségéről csakúgy, mint az üres felfuvalkodottságról.

Nem lesz a népek között egyetlen őszinte jó- vagy rosszindulatú ember sem, aki ne hallaná szívesen mai jelszavunkat: zsidó ember, most elsősorban saját népeddel és szellemeddel törődjél, pallérozd saját közületeidet.

Be kell bizonyítanunk ifjúságunknak, hogy a zsidósággal való törődése ma világszolgálat, mert a zsidókérdés világkérdés. Az elmúlt asszimilációs kísérlet csődöt mondott: visszautasították a népek és halálos méregnek találta a mi történelmi tudatunk is. Most új szellemi és társadalmi alapokra kell tehát helyezni a népekkel való viszonyunkat. Ez az újjárendezés azonban csak az egész zsidó társadalomnak erőteljes és hátor befelérfordulásával érhető el. Elszántsággal kell nekifognunk és megtanulnunk, mit jelent zsidónak lenni. Ez az egyedülálló nagy népi megtérés csak akkor sikerülhet, ha átdolgozzuk ifjúságunk nevelési elveit és — ami elengedhetetlen —, egy soha nem látott mértékű *felnöttek tanításába* kezdünk. Ha már nem marad más hátra, minthogy zsidóknak kell lennünk, formáljunk erényt a sorból és tanuljuk meg, milyen az igazi zsidó ember. Mert jól jegyezzük meg: szellemi és társadalmi újjárendezés nélkül néhány év múlva feltétlenül előlről kezdődik a zsidókérdés felvetése.

A megújuló zsidóságnak meglesz majd az ereje hozzá,

hogy magához vonzza az írókat, a művészeket és tudósainkat, ezek megértik majd, hogy, ha nekünk, rólunk írnak és alkotnak, akkor is legalább annyira a nagyvilághoz szólnak.

A zsidóság tehát, amely mindig tudatosan élt a népek között, most is velük együtt akarja a világ szépségét, igazságát és boldogságát szolgálni. Eppen ennek a hékességnek és igazságnak, szépségnek és világos tudatnak érdekében van szükségünk ma a következőre: 1. Tudatosítanunk kell a zsidó történelmi érzést, hogy mi egy régi út folytatói vagyunk. 2. Meg kell ismernünk a zsidó szellem eredeti alkotásait, hogy példaadásuk szerint éljünk. Ennek szolgálatában emelnünk kell belső propagandánk minden eszközének színvonalát. (Sajtó, könyvkiadás, előadások.) 3. Fel kell építenünk Erec Jiszráélt. 4. Nagy felelősséggel és gondnal kell újjárendeznünk Izraelnek és a népeknek szellemi és társadalmi viszonyát. 5. Ki kell alakítanunk a régi zsidó szellemnek és a modern zsidó gondolkodásnak egy olyan egybeolvasztását, amely hűséges történelmünkhöz, de nem tagadja meg az európai kultúrát sem.

Ez a legnagyobb, ez minden, amit önmagunkért tehetünk, mert ezzel a „hetven népet“ is szolgáljuk.

SEBESI ERNŐ:

FEKETE PÉNTEK

Tán négy-ötéves lehettem én akkor,
Fonott kalácsot majszoltam s a péntek
Ünnepi mécese nem sercegett vígan:
Tacsó lelkemben rengések történtek.

Kis imakönyvünk anyám lapozgatta,
S hogy apám nem lát: ebből tudtam én meg —
Emlékirakmból ki nem téplek én már
Te első élmény, szörnyűséges péntek.

Nem ízlett az a kalács úgy, mint máskor,
Csak száz kérdés duzzasztott sápadt ajkat,
Én sürgős választ az Istentől vártam,
De hallgatása bennem most is jajgat.

És hallgatást parancsolt rám kis bátyám,
Az ég tudta, hogy gondolata hol járt?
Két sötét, merev szemből kiolvasta
A bánatoknak egész légióját.

S a bölcsőben kis húgom szőkesége
Szomorúságunk fölé vonta sátrát,
Mit tudta ő: hogy holt szemek sötétlő
Árnyai édes álmaikat elzárták?

Egy titok kellős közepébe hulltam,
Mint ingoványban, úgy süppedtem benne,
A sötétségnek végtelen partjáról
Apám holt szeme mintha átüzenne.

Bús nézésében — soha nem felejttem —
Bocsánatkérés volt és mély alázat,
Azon az estén komor némaságunk
Csak hosszú, fájó sóhajtást kockáztat.

A halon dúsan ezüstlött a pikkely,
Arany-levesben sűrű, gazdag zsírfolt,
S tudtam: ajtónkon kopog a Szegénység,
Mely ellen imánk csodás elixir volt.

Fonott kalácsról lepergett a mákszem,
Böjtök ívelnek kalácstól kenyérig,
Fekete péntek fojtogató árnya
Már lelkem falán fényé nem fehérlik.

Tán négy-ötéves lehettem én akkor,
Mélység alá ragadtak örvények,
S lidércként pislog péntekesti mécsben:
Tacsó lelkemben rengések történtek.

CSERMELY GYULA: PER A SÁTOR KÖRÜL (ELBESZÉLÉS)

Szerdahelyi történetet mondok el, pozsonymegyei, szerdahelyi históriát, tehát civakodással, veszekedéssel kezdődik, folytatása pörösködés és háború, a vége pedig egyetértés és béke, mert az örök harc — Szerdahelyen is jól tudják — Isten előtt förtelen és útálat.

Élt Szerdahelyen két becsületes iparos, szabómester a javából volt mindkettő, Robicsek Lipót volt az egyik (zsidóul: reb Lipmen Schneider), Rausnitz Lázár a másik (zsidóul reb Lézer Schneider) és mind a kettő ős szerdahelyi származás volt. Mindkettőnek már az atyja és nagyatyja is a szerdahelyi temetőben pihente ki fáradalmait az életnek, tehát hőseim egyike sem mondhatta a másikra, hogy jöttment.

Mégis antagonistái voltak ők egymásnak. Ezt a szót azonban csak a lateiner emberek használták; a félig-meddig műveltek azt mondták, hogy ellenlábasa egymásnak a két ember, a műveletlen elem pedig körülírással élt, amikor Robicsekről és Rausnitzról folyt a szóbeszéd.

Robicsek Lipót és Rausnitz Lázár: kifogástalan alliteráció ez, nemde? Nos, a szerdahelyi köznép is, noha nem tudta, mi az: alliteráció, ilyené párosította szavait, mikor Robicseken és Rausnitzon köszörülte adott alkalommal a nyelvét. Midján és Moáb, vagy Bálák és Bileám volt a két antagonistá iparos; a kevésbbé rossznelvűek azt mondták, hogy mizrách és mááriv, kelet és nyugat a kettő, de mindenképpen alliteráció volt a jellemzés, ha nem is fedte tökéletesen a fogalmat. Lémách és Lábán, Béra és Birsá, Sináb és Seméber és így tovább. Ami bizonyítéka annak, hogy a szerdahelyiek ösmerték a bibliát. Nagyszerűen tudták még azoknak a királyoknak nevét is, akik ellen Ámráfel, Árvjokkal szövetségbe és Kedorláómerrel és Szidállal, támadó hadjáratot indított.

Hát nem szép és üdvösséges, ha a köznép is tudja a Szentírást? S ha kifogytak a bibliai nevekből, profán nevekhez folyamodtak a szerdahelyiek.

És miben voltak antagonistái egymásnak? Kitudódik ez a történetem folyamán. Itt csupán csak annyit, hogy még abban is, hogy Robicsek úr mindig a *Misléből* idézett egy

verset, mert a *chéderben* annak idején ezeket tanulta meg a legjobban, Rausnitz úr ellenben *Kohélettel* ébredt és aludt el, mert ő meg ezt tudta a legjobban. Az ő *melámedja* ezt töltötte a fejébe.

Szerdahely elég kis város, mégis van külvárosa kettő is: Nemeszeg az egyik, az úgynevezett Pulykatelek a másik. Robicsek úr itt, Rausnitz úr ott nyitott műhelyt, mikor legényből: önálló mester úr lett és nem volt közöttük konkurrencia semmilyen se. Volt munkája mindkettőnek, több mint sok.

Akkor kezdődött közöttük a háborúság, mikor a szerdahelyi iparosok szakma szerint tömörülni kezdtek. A csizmadiák, a bognárok, a szabók, a gombkötők és a többi. Egyletekbe tömörültek a majszterek, de az egyleteket ők céheknek

nevezték, mert „a céh első mestere” mégis csak különbül hangzott, mint az „egyleti elnök”-féle szürkeség.

A szabómesterek körében Robicsek volt a kedveltebb perszóna s így ő lett a céh első mestere. Ami Rausnitz úrnak persze fölötté a szívére ment. Csípősködött is, mondván *Kohélettel*, de saját szája szerint variálván a verset: Robicsek céhmester úr *naggyá lett, de nyert-e vajjon bölcseséget is fölöttünk?* Mire Robicsek úr a *Misléből* vett idézettel válaszolt, ilyképpen: *Az Ur szájából tudomány és értelem származik*, de Rausnitz úr szájából csak tudatlanság és értelmetlenség jön ki.

Na, puff neki, ezzel megindult a háborúság. Szidták, szapulták egymást az antagonistá majszterek. Egyszer véletlenül úgy történt, hogy olyan öltönyt hozott valaki Rausnitzhoz, hogy fordítsa ki, ami Robicsek úr műhelyében készült volt. És Rausnitz úr, megösmervén a Robicsek „stílusát”, *Kohélettel* így szólt a kuncsafthoz: *Ideje van a széttépésnek és ideje az egybevarrásnak*, de Robicsek úr, sajnos, ezt nem tudja. Robicsek úr annak idején egybevarrta ezt az öltönyt, holott szét kellett volna tépnie, mert rossz volt. S erre Robicsek úr mit válaszolt? Előbb azt kérdezte: *pukkad?* már mint hogy Rausnitz pukkad-e? Majd hozzátette a *puszekot a Misléből*: *Aki vigyáz a szájára és a nyelvére, megkíméli a pukkadástól az ő életét.* (A *vershen* ugyan úgy van, hogy megkíméli a *nyomorúságtól* az ő életét, de annyi licenciát megengedhetett magának Robicsek úr, hogy más főnevet használt, mint Bölcs Salamon.)

*

Hogy a céh első mestere lett, Robicsek úr a Pulykatelekből a város belső részébe költözött és erre Rausnitz úr jusztament is, vagy mint Szerdahelyen mondják: *dáfke* is, a Robicsek tőszomszédságában bérelt házat. Ez utóbbi háttal volt a Robicsek házának s ez Rausnitz úrnak fölötté kapóra jött.

— Nemcsak én, de a házam is hátat fordít neki, mint illik is.

Am Rausnitz úr ezzel még nem érte be. Hogy Robicsek

B. Picart: Sátorosünnepi körmenet

még hatásosabban pukkadjon, titkon megkérdezte ennek háziurát, Spitz urat, vajjon mennyiért engedi meg neki, hogy ablakot vágasson, az ő telkére nézőt.

— Úgy szeretem Robicseket, — mondta — hogy az ablakon át is akarom látni, nemcsak akkor, mikor a házon kívül találkozunk.

Spitz úrban volt érzék a tréfa iránt. Tudta, hogy abból az ablakból újabb csetepaté lesz Rausnitz és Robicsek között, tehát szívesen beléegyezett ingyen is. S egy szép napon arra ébredt Robicsek úr, hogy Rausnitz házában a hátán is van szem, amivel aztán pont az ő gyomrába lát.

Nosza szaladt és a bíróságig meg sem állt. Pört indított a szomszéd ellen és azt kérte, kötelezze a bíróság Rausnitzot, hogy végrehajtás és akasztófa terhe alatt tömje be azt az indiszkrét ablakot.

De pervesztes lett s csak azt érte el, hogy fizethetett perköltséget két ügyvédnek is. Mert először is Robicsek úr csak bérlő volt, tehát nem volt joga, hogy emiatt pereljen, másodsor, mert behizonyította Rausnitz, hogy maga a ház tulajdonosa adta meg az ablaknyitáshoz az engedélyt. Tudniillik a Robicsek-ház tulajdonosa.

No, jól van, — gondolta Robicsek úr. — Jön még a kutyára dér, vagy mint a te *Kohéleted* mondja: *aki vermet ás, abba beléésik.*

És egy nappal Jom Kippur után, mikor kereste háza udvarán a helyet, hová építse *szükszre* a sátrat, jobb helyet sehol sem talált, mint pont azt a bizonyos ablakot, amit Rausnitz az ő pukkanására vágatott. Szorososan az elé építette a *szükéjét*.

Most Rausnitz szaladt, nem a bírósághoz, de a rabbihoz.

— Tegyen igazságot a rabbi, Isten áldja meg.

Hetvenéves volt a rabbi és több mint negyven év óta volt rabbi, de ilyen pöre még sohasem volt, azt mondta. Nagy zavarba is jött miatta. A világi igazság a Rausnitz úr részén van, ez kétségtelen, mert jóvoltából Spitz úrnak, neki föltétlen joga van az ablakhoz. De mindemellett ítélt-e úgy, hogy Robicsek bontsa le a *szükét*? A szent tóra parancsa, hogy *szükét* építsen magának minden zsidó, — hát ítélt-e ő, a rabbi, a Tóra szent parancsa ellen? Erre nem gondolt még a *Chászám Szófer* sem, az ő „*Sájlesz-Süvesz*” című világraszóló művében sem.

Ugyan dönthetett volna úgy, hogy tolja arrább Robicsek azt a *szükét*, de még erre sem futotta az időből. Mert csütörtökön volt Jom Kippur, közbejött péntek és szombat, vasárnap délután épült a *szüke* és hétfőn, *erev szükesz*kor, adta elő Rausnitz az ő panaszát. Az alperes meghallgatása nélkül nem mondhatott ítéletet a rabbi, mire pedig beidézhetette magához, — Robicsek úr szándékkal sétálni ment, — már délután lett s így kifogytak az időből. Tehát elodázta a peres ügyet azzal, hogy *chál hamoéd* első napján fáradjanak el újból a házához.

A rabbi *bócher*jei neszt vették a különös pernek és elhatározták, hogy gyökeresen megoldják. *Erev szükesz* este, mikor Rausnitz úr a templomból hazajött, úgy látta, hogy eltűnt a *szükéje*. Mikor hazulról elment, még ott volt az udvaron sértetlenül, most pedig, hogy visszajött, csak a *szchächt* találta az udvaron és a *szükében* felállított asztalt. De magának a sáturnak lábakelt.

Mi történt itt? Csak az történt, hogy azok a csavaros eszű *bócher*ok felbéreltek néhány vályogvető cigányt és miközben Rausnitzné a konyhában a diócsukát főzte, a cigányok elcipelték a sátrat. Sok munkát és fáradozást ez nem igényelt; egy-egy csavarás az oszlopokon és úgy vihették el lepedőstül a sátrat, mintha *chüpe* lett volna az a *szüke*.

Mit akartak ezzel a *bócher*ok? Mentségükül szolgáljon: nem a hecc kedvéért tettek így, de azt akarták először is, hogy szabaduljon meg a dilemmától a rebbe, azután meg azt, hogy béküljenek meg végre a szomszédok. Ez pedig már dicséretet érdemel. Békét szerezni peresek között: Istennek is tetsző szent cselekedet.

És hogy fogtak a békeszerzéshez a *bócher*ok? Bementek Robicsek mesterhez, elmondták neki, hogy a szomszédban mi történt és kioktatták, mi a kötelessége, mint zsidónak. Meghívni Rausnitzot, hogy — történt, ami történt — az ő sátrában csináljon *kiddust* és vacsorázzék meg családstul, van elég hely.

És Robicsek úr, a *Mislé*-ember, a *bócher*ok társaságában át is ment. Azzal kezdte, hogy *Slajme mélech* mondja: *járj a jó emberek útján és* (itt a *bócher*okra mutatott) *az igazaknak útját kövessed...* és formálisan meghívta Rausnitzot: történt, ami történt, jöjjön át az ő sátrába s a többi.

— Igen, — mondta Rausnitz —, de hát a vacsorát hogy hozzák ide... az utcán át?

— Dehogyan is, — nevetett Robicsek. — Beadathatja pont azon az ablakon át, amit háza falán az én udvaromra vágatott. Ez a legrövidebb útja a tál hálnak, hogy a konyhából az asztalunkra kerüljön.

Erre már Rausnitz úr is nevetett és családstul bevonult a Robicsek vendégszerető sátrába. És ahogy ott ült és „*zsidó örömet*” érzett, némi hünbánattal azt mondta:

— És ezt kértem én lebontatni, ezt a szép *szükét*?! Milyen helyesen mondja *Kohélet*: *ne gyorsalkodjál, ember, a szájjaddal.*

Majd később, a jó étel és a jó bor, de még inkább az ünnepi hangulat melegítő hatásának alatta, Rausnitz úr megint csak *Kohélet*ből idézett egy verset. Kezet nyujtott Robicseknek és azt mondta: *Ideje van a szeretésnek és ideje a gyűlölésnek, ideje a hadakozásnak és ideje a békességnek, szomszéd. Eddig nem szerettük egymást és keményen háborúskodtunk egymással... most szeressük egymást és szerezzünk békességet egymás között.*

Robicsek pedig elfogadta a feléje nyujtott kezet és melegen megrázzván azt, persze hogy *Mislével* válaszolt:

— *Mint a tiszta választott ezüst, olyan az igazak nyelve...* és: *minden jó ember az ő szájának gyümölcsével él* — azt mondta.

Jó barátok lettek és a rabbinak nem kellett ítéletet mondania a pörben. S hogy jó barátok lettek, a szerdahelyi köznép erre is talált alliterációs neveket:

— Megbékültek, mint Ávróm és Ábimélech... szeretik egymást, mint Jehüde és Jiszaszchar.

G O N D O L A T O K

A képzőművészet nem az embert emelte Istenhez, hanem az Istent hozta le az ember számára. A képzőművészet Isten propagálása az ember előtt. A Zsoltár szárnyán az ember emelkedik Isten felé. A Zsoltár művészete az ember dicsérete Isten előtt. Magában hordja az emelkedés és a fejlődés akarátát. A zsidóság magát akarta megértetni a Zsoltárban. Istent megértette az Igéből is...

*

A muzeumok tanúsága szerint a népek hőskorából fegyverek és csontvázak maradtak meg, amiket a hálás utókor ásott ki. A zsidóság „hőskorából” csak a Biblia maradt meg... no, és az élő zsidó nép.

*

Ki mer úszni, ha partot nem lát, — ki mer élni, ha nem int feléje a halál...

*

A világ minden bibliájában parancs, hogy a gyermek szeresse anyját. De hogy az anya szeresse gyermekét, ez csak az anyák bibliájának parancsa...

*

Az Isten csak egy embert teremtett, az elsőt. A balga ember pedig millió istent alkotott magának.

*

Az agy a gondolatok temetője és minden leírt betű egy feltámadás. Aki hamar írja le gondolatát, az csak szikrázik. Ezret gondolni, míg egy szót leírok, ez a tűz.

*

A csend az alkotó zseni. A zaj az interpretáló.

*

A zsidóság teremtette az első könyvnapot, a *Svuoszt*.

*

Az életért küzdeni kell, a halált fáradság nélkül kapjuk...
Herskovits Béla

DR. MARTON ERNŐ: EURÓPA ÉS A ZSIDÓSÁG*

Közel ezer éven át Európa volt a világ zsidóságának legfontosabb élettere. E hosszú korszak alatt — különösen annak második felében — a zsidó nép nagy többsége Európában élt.

Ugyancsak erre az időszakra esik Európa virágzásának kora. Közel ezer éven át Európa vitte a vezérszerepet az emberiség történetében. Európa döntötte el a többi világrész sorsát is.

Van-e valamelyes összefüggés e két tény között?

Kétségtelenül van. Csak az összefüggés természete tekintetében térnek el a vélemények. A kérdés így hangzik: vajjon azért virágzott-e Európa, mert a zsidók itt éltek és dolgoztak, vagy pedig azért jöttek a zsidók Európába, mert ez a világrész a nagy fejlődés útjára indult?

Sombart Werner, a híres, de problematikus értékű német közgazdász, akit a nemzeti szocializmus egyik tudományos előfutárának tartanak, határozottan az előbbi felfogást vallotta. Szerinte az utolsó ötszáz év Európájában minden ország gazdasági felvirágzása vagy elhanyagolása szerves összefüggésben volt a zsidók vándorlásával. „Mint a nap, úgy vonul Izrael Európa fölött — írja *Sombart* — ahova elér, új élet sarjad, ahonnan elvonul, sorvadni kezd minden, ami azelőtt virult.” (*Die Juden und das Wirtschaftsleben*, 1911). *Sombart* a történelmi példák hosszú sorával igyekszik bizonyítani, hogy minden országban, ahova a zsidók nagyobb számban vándoroltak be, csakhamar nagy gazdasági fellendülés volt észlelhető. Ő ezt a jelenséget a zsidó gazdasági tevékenység közvetlen hatásának tulajdonítja.

Ezzel szemben számos zsidó és nemzsidó tudós az ellenkező felfogást vallja és azt igyekszik bizonyítani, hogy a kétségtelenül fennálló oksági összefüggés éppen fordított viszonyban van *Sombart* tézisével. „Nem ott sarjad új élet, ahova Izrael elér, hanem oda vonul Izrael, ahol gazdasági fellendülés van, vagy ilyen fellendülés várható.” (*Lujo Brentano: Die Anfänge des modernen Kapitalismus*, 1916, 165. old.). Eszerint tehát *nem a zsidóság* teremti meg a gazdasági konjunktúrát, sokkal inkább a zsidóság oda vándorol, ahol az ilyen konjunktúra már folyamatban van, vagy legalább az előjelei mutatkoznak.

A két szembenálló felfogás között az igazság valószínűleg itt is valahol a középen áll. A zsidók vándorlása kétségtelenül kihatással volt a be- és kivándorlási országok gazdasági és művelődési állapotaira. Még a legjobban talán *Arthur Ruppin* szellemes megállapítása világítja meg az összefüggést, amely szerint a zsidó szociológia számokkal mérhető jelenségeit a népek *barométerének* tekinthetjük. A zsidó statisztika ugyanis megmutatja *már ma*, hogy milyen változások következnek be a gazdanepeknél *holnap*. Ha tehát a zsidóság valamely területről elvándorol, ez azt jelenti, hogy ezen a területen gazdasági depresszió van keletkezőben, ha pedig valahová bevándorol, biztosra vehető, hogy ott gazdasági *konjunktúra* esirái mutatkoznak.

Ha semmi más jel nem mutatná, hogy Európa néhány évtized óta a hanyatlás állapotában van, a zsidó vándorlási statisztika adatai egymagukban is bőséges bizonyítékot nyújthatnak erre. A zsidók elvándorolnak Európából. Hatvan év óta szinte szünet nélkül tart ez a menekü-

lésszerű elvonulás s ezen idő alatt közel öt millió zsidó, tehát az európai zsidóságnak több mint negyven százaléka költözött más világrészbe. 1825-ben a világ zsidóságának 83 százaléka lakott Európában, 1941-ben már csak 57 százaléka. E pillanatban pedig (1943 július) ez az arány aligha tesz ki többet 35—40 százaléknál.

Semmi okunk nincs feltételezni, hogy a fejlődésnek ez az iránya hirtelen meg fog változni, annál kevésbé, mert meggyőződésünk szerint, mindaz, ami eddig történt, *csupán bevezetése* egy, az egész emberiség életét átalakító nagy történelmi korszaknak. Bátran meg lehet kockáztatni a jóslatot, hogy Európa a jövőben egyre kisebb szerepet fog játszani a zsidóság életében. A zsidó élet súlypontja más világrészekbe tevődik át.

Ha nem is osztjuk azt a borúlátó történelembölcseleti felfogást, amely az európai kultúra teljes elhanyagolását jósolja, mégis számos jel mutat arra, hogy Európa — legalább átmenetileg — sokat fog veszíteni politikai és gazdasági jelentőségéből, aminthogy már eddig is lényegesen megrendült a világban elfoglalt vezető pozíciója. A zsidó statisztika tehát ismét betöltötte a barométer szerepét, amennyiben *kivándorlási számadataival már akkor leadta az európai válság vészjeleit, amikor azok szabad szemmel még nem voltak észlelhetők.*

De jelezte ez a statisztika azt is, merre felé vonul az emberiség *szerencsecsillaga*, mely tájain a világnak kezdődik a gazdasági fellendülés új korszaka. A múlt század

Scheiber Hugó: *Imádkozó*
(Az OMIKE V. Képzőművészeti Kiállításán)

* A napokban hagyja el a sajtót dr. Marton Ernő legújabb tanulmánya „Palesztina és a nagyvilág” címmel. Az itt következő szemelvény a tanulmány bevezető része.

utolsó évtizedeiben megindult zsidó vándorlás — amely minden idők legnagyobb arányú zsidó vándormozgalma volt — mindenekelőtt az *amerikai Egyesült Államok felé irányult*. Ennek a bevándorlásnak eredménye volt, hogy az Egyesült Államok zsidó lakossága az utolsó hatvan év alatt 230.000-ról kerek ötmillióra emelkedett. *Ugyanezen idő alatt Észak-Amerika a világ legnagyobb gazdasági hatalmává fejlődött*, amely mind a nyersanyagtermelés, mind az iparosodás terén messze túlszárnyalta az összes többi államokat. A nemzetközi gazdasági élet súlypontja a tengerentúlra tevődött át s a történelmi tapasztalat azt mutatja, hogy a gazdasági hegemoniát rendszerint nyom követi a politikai, sőt a kulturális hegemonia is. Az amerikai fejlődésnek ez az iránya és tempója meglepő pontossággal mérhető le a zsidók bevándorlásának számoszlopain.

Az utolsó évtizedek zsidó vándorlásának *másik főútvonal*a a közeli térség felé irányult, oda, ahonnan egykor e végtelen vándorlás elindult. 1918-tól a mai napig, tehát 25 év alatt, több mint *félmillió* zsidó vándorolt vissza Palesztinába. Ha a palesztinai bevándorlásnak sajátos nemzeti és országépítő jellege is van, maga a folyamat nagyjából mégis a zsidó vándorlások általános törvényszerűségeinek kereteiben zajlik le. Vagyis, a zsidók vándorlásának új iránya itt is megbízható előjelnek tekinthető arra, hogy *a közeli térség előbb-utóbb ismét nagy szerepet fog játszani a világgazdaságban és az emberiség életében általában*. Az a körülmény, hogy a szétszóratás óta most fordul először nagyobb zsidó tömegek cselekvő érdeklődése Palesztina felé, csak megerősíti azt a más jelenségek által is alátámasztott tényt, hogy a századok óta elmaradott, halálos tespedtségbe hullott Közel-Kelet ismét új életre kel és hovatovább visszaigényli régi jelentőségét a világot formáló erők között. Nem véletlen az, hogy kétezer év után *épen most* indult meg a zsidó nép fiainak szervezett visszatelepülése az ősi földre. Nem véletlen az sem, hogy ezzel *párhuzamosan* halad a Közel-Kelet országainak és népeinek páratlan intenzitású megújodási törekvése és európaiasodása. A mélyebbre tekintő szem meglátja e jelenségek között a nagy összefüggéseket és ezzel értelemmel tud adni a kusza eseményeknek.

Az elkövetkező évtizedekben Palesztina egyre nagyobb szerepet fog játszani a zsidóság életében, már csak pusztán mint bevándorlási ország is. A háború után valószínűleg az *egyetlen* ország lesz, amely nagyszámú zsidó bevándorlót lesz hajlandó és képes befogadni. Ha Amerika a maga hatalmas zsidó embertartalékával nagy és bizonyára még növekvő befolyást fog is gyakorolni a zsidó életre, *a zsidó jövőt mégsem Amerika fogja kialakítani*. Amerika is csak a galut egyik országa. A zsidó sors ismét Palesztinában fog eldőlni. Meg lehet kockáztatni a jóslatot, hogy a következő évtizedek, talán évszázadok egyetemes zsidó életét Palesztina fogja dominálni, ha nem is mennyiségileg, de minőségileg mindenképpen. Az is valószínűnek látszik, hogy az elkövetkező korszakban a Közel-Kelet a zsidóság egyre nagyobb részének válik otthonává és életterévé.

Időszerűnek és hasznosnak látszik, hogy közelebbről megismerkedjünk ezzel a keleti tájjal, amelyről eddig csak hiányos és felületes ismereteink voltak, hogy felmérjük azokat a világpolitikai erőket és összefüggéseket, amelyek a Közel-Kelet sorsát meghatározzák. Kísérletet teszünk arra, hogy röviden felvázoljuk Palesztina geopolitikai helyzetét ebben a közeli térségben és megvizsgáljuk, milyen természeti, néprajzi és politikai viszonyok közé plántálja be magát a Palesztinába visszatérő zsidóság.

Dr. BUK MIKLÓS: A KÉTEZERÉVES ÚT

Budapest, 1943. Javne-könyvek 13.

Semmi túlzás, hogy az utóbbi évek folyamán — még országhatáron túl sem igen íródott sok értékesebb és aktuálisabb zsidó könyv, mint a *Javne* e legújabb kötete.

Egy kétezeréves útnak, kétezer év óta szüntelenül égő kérdése: mi a galut? Erre a kérdésre ad feleletet dr. *Buk* könyve világosan, meggyőzően és ellenállhatatlan érvekkel.

Krónikák, siránkozó jeremiádok, színes történetkönyvek drámai mozgalmassággal elevenítik meg a galuti zsidóság sorsának tragikus viharzását. A katasztrófáknak ez a szomorúan hosszú láncolata lehet lelkesítő, lehet kétségbeejtő, de semmiesetre sem megnyugtató. Dr. *Buk*, a zsidó szociológus történetiszemléletének modern, nagyszerű vizsgálótornyából talán illúziórontóan, de ugyanekkor igen megnyugtatóan: egyszerű és világos vonalak szabályos hullámzását látjuk a galuti történet eseményeiben.

Az egész ott kezdődött, hogy 70-ben elpusztították a zsidó államot. És az egész azért folytatódik még ma ismert, bár azóta húsz évszázad telt el, a zsidó nép mégsem építette fel elpusztított államát. Íme a galut lényege. Talán túlságosan egyszerűnek látszik. Pedig így van. Aki nem hiszi, olvassa el dr. *Buk* könyvét.

Kétezer évvel ezelőtt a zsidó nép sorsa rákerült a világtörténelem tengerére és azóta nem rendelkezhetik önmagával. Amikor a tenger viharzik, a zsidó sors lélekzetviesszajfójtóan hánykódik a hullámokon. Ha a tenger pihen, akkor a zsidó élet is nyugalmas. És a tenger hullámzásának pontos, kétségbeejtően pontos törvényei vannak. Ezekről függ minden és ezek elől nincs menekvés a — tengeren.

Tehát „tévednek azok az optimisták, akik azt hiszik, hogy a kulturális fejlődéssel, az emberi kultúra általánosabb, egyetemesebb elterjedésével, a humanitás emelkedésével az antiszemitizmus valaha is megszűnik“ (71. oldal).

Dr. *Buk* nagyszerű könyvének olvasói menthetetlenül fatalisták lesznek. — ami a galutot illeti. Kétezer évig avval vigasztalódtak „Izrael maradékai“ (akik a katasztrófákat túléltek), hogy mindez „csak átmenet“. Dr. *Buk* kíméletlenül megsemmisíti ezt a „vigasztalást“ és megmutatja, hogy az „átmenet“ szabályosan mindig visszatér s újabb és újabb milliókat temet maga alá. Arra is megtanít „a kétezeréves út“, hogy nem kell félni az asszimilációtól, mert úgyis elmúlik és nem érdemes tiltakozni a disszimiláció ellen, mert úgyis elkövetkezik. Nem lehet meglepődni a katasztrófán és nem szabad ujjongani a „felszabaduláson“. Nem megsemmisülés a kiűzetés és nem megoldás a befogadtatás. A gyűlölet nem örök és a barátság nem végtelen. Az út, a galuti út ott vezet valahol a halál és az élet határán. Sem jobbra, sem balra letérni nem lehet. Minden ritmikusan visszatérő, törvényszerű, váltakozó. Az idők múlásával legfeljebb csak annyi a változás, hogy „az üldözések méretei és területei folyton nagyobbodnak“.

Dr. *Buk* objektív érvelései, tudományos bizonyítékai, ábráinak világos vonalai és meggyőző adatai ellenállhatatlanul ragadnak magukkal a könyv utolsó fejezetének konklúziója felé, amely szerint: Minden nép történetében előfordulhatnak tengeri viharok, de a lényeg, az élet biztonságát, a mindennapok szilárd talaját a szárazföld jelenti és nem a — tenger időleges nyugalma.

A galuti sors reménytelen tragikumája éppen az, hogy mindig a tenger hullámain táncol. Néha itt-ott eljut egyik-másik kikötőbe, de onnan aztán megint tovább-tovább.

Pedig egyetlen megoldás a — szárazföld. Azaz pontosabban — a mi esetünkben — a Szentföld. Az egyetlen kikötőt, amely egyben biztonságot, szilárd talajt nyújt számunkra. Erec Jisrael partjain találtuk meg történetünk elején és a kétezer éves út bizonyítja, hogy csak ott található meg ismét a jövőben.

Nyugalmas időkben dr. *Buk* könyve lehet érdekes, tanulságos olvasmány. De ma, amikor a „hullámvölgyek szörnyű tragédiái viharzanak körülöttünk“, csak a megkövedett szív nem érzi dr. *Buk* szavaiban a zsidó történelem drámai szövegét, megrendítő figyelmeztetését az okulásra, a feltámadásra, az új életre. *Dr. Herskovits Fábán*

SASS IRÉN: AFRIKAI SÖTÉT ZSIDÓK

Olvasom, hogy az északafrikai francia zsidók küldöttségét vezettek *Giraud* tábornok elé és azt kérték tőle, hogy állítsa vissza ismét a „*Lex Crémieux*“-t. A „Francia Nemzeti Bizottság“ ugyanis hatálytalanította a pétaini Franciaország némely törvényét, de a „*Lex Crémieux*“ — mely a hadseregben, haditengerészetben és államhivatalokban való teljes egyenrangúságot biztosította — visszaállítását, valamiféle homályos indokolással, a háború utánra halasztotta.

Kár volt tehát annyira sietni. Amint hogy, mindig kár sietni s főképp felesleges instanciázni, ha jogokról van szó. Jogokat vagy követelni lehet — persze ott, ahol megfelelő erőhatalom áll a követelés mögött — vagy várni rá. A loholásban mindig van valami lealjasító, főképp olyan helyzetben, mint jelenleg az északafrikai francia zsidóké. Viszont hideg passzív rezisztencia imponál, éppen passzivitása által. Nagy erkölcsi hatalommá tud lenni a kellő időben és helyen alkalmazott passzivitás. A várakozó, aki érzi igazában rejlő erejét, az első lépést várja, melyet feléje tesznek. Ez becsület és öntudat dolga is. Az északafrikai, nagyon siető deputációban se becsületérzés, se öntudat nem volt. Ezt biztosan meg lehet állapítani.

De nem szabad elfogultnak sem lenni. Le kell szögezni, hogyha a „*Lex Crémieux*“ meg is maradt egyelőre a mult szép emlékeinek, a küldöttségjárás mégsem volt egészen eredménytelen. *Giraud* tábornok érezte, hogy valamiféle elégtétellel tartozik a zsidóknak és ezért afrikaszerte megtiltotta, hogy ezentúl zsidóknak nevezzék őket. A törvény erejénél fogva előléptette őket *izraelitákká*. Nem csekélység.

Annál csodálatosabb, hogy az afrikai zsidók még sincsenek megelégedve. Mint ideérkező svájci lapszemelvényekből látom, valósággal két pártra szakadtak. Az egyik párt — melyet a „lamentálók pártjának“ lehetne nevezni, a multbeli érdemek és közelmúlti sérelmek óriási tömegét sorakoztatja fel. Az érdemek között sorolja fel, hogy a multban éppen úgy, mint a közelmultban rendíthetetlenül hűséges franciának érezte magát. Ez valóban érdem. A hiba csak ott van, hogy nem — és főképp a jelenben nem! — az afrikai zsidóknak, hanem — *Giraud* tábornoknak kellett volna ezt kijelenteni. Ha az afrikai zsidók megvárták volna, míg a tábornok úrnak, rengeteg fontosabb elintéznivalója mellett, ennek az igazságnak kijelentésére is marad ideje, sok minden fölöslegessé vált volna.

Elsősorban a küldöttségjárás. Azután az argumentumok és közismert sérelmek teljesen fölösleges felsorolása. Végre is, *Giraud* tábornok — legalább is felteszem — éppen olyan jól tudja, mint a piros-fehér-kék könnyeket potyogtató, rendíthetetlen hűségű lamentálók, hogy a benszülöttek dühének 30.000 afrikai francia zsidó esett áldozatául egyszer; másszor meg 15.000, harmadszor meg ennyi és ennyi. Viszont — úgy látszik — a tábornok azon az állásponton van, hogy a benszülöttek áldozatai amúgysem fognak feltámadni attól, ha az élelmes izr. honfiak fehér tengerész-uniformishoz jutnak, vagy magas, államhivatali íróasztalokat foglalnak el. *Giraud* tábornok sem hiszi, én sem hiszem, hogy a harminczeknek odalent, ahol már semmi se fáj, az az egy mégis fáj, hogy az életbenmaradt szemfülesek közül, az ő haláluk árán, nem lehetnek ellentengernagyok, vagy államügyészek. Bár a halottakat általában nem szokás megkérdezni, azt hiszem, ha mégis megkérdezzük őket, azt felelnék zamatos, párisi argot-val, hogy: „je m'en fous!“ — fütyülök az egészre, aztán hasukra fordulnának, hogy még a sírból se lássák a küldöttségezőket és kapcsolt részeit.

A másik párt a lamentálókkal szemben azt hangoztatja, hogy nem szabad túlkövetelőnek lenni. *Giraud* tábornok a „zsidó“ szót (minden szavak rákfenéjét) kitörölte a francia nyelvből. A soron következő szótárakban biztosan már nyomát sem fogjuk találni, a meglévő szótárak pedig előbb-

utóbb úgyis tönkre fognak menni és kikerülnek a forgalomból. Ez annyit jelent, hogy nincs többé zsidó Észak-Afrikában. Ha tehát nem vagyunk, akkor legyünk szerényebbek. Elégedjünk meg azzal, hogy valódi franciákká lettünk és ne akarjunk az igazi franciákkal konkurrálni.

Bizony, az északafrikai francia zsidók magatartásán inkább lehetne sírni, mint nevetni, vagy gúnyolódni. Hajmeresztő, hogy mily keveset tanultak és mily sokat felejtettek. Egyetlenegy értelmes megnyilatkozást olvastam az utóbbi hónapok alatt francia-zsidó tollából és az így hangzott: „Hogy franciának érzem magam, arra nem merek többé vállalkozni. A piros-fehér-kék nem az én színem. Hanem azé a francia nemességé, klérusé, hadseregé és középosztályé, mely megalkotta. Egy intézményeiben, iskolájában, közvéleményében gyökeresen új Franciaországban, én, a zsidó, esetleg meg tudnám keresni az engem becsületesen megillető helyet, meg tudnék szabadulni kételtű voltomtól, öncsaló érveléseimtől és hiedelmeimtől s nem valódi franciaként, hanem igazi emberként tudnék élni és dolgozni Franciaországért. Addig nincs más dolgom, mint kívül állni és várni. Jelszavakban, vagy pózokban. politikai vagy történelmi megnyilatkozásokban a keresztény franciákkal konkurrálni nincs jogom és nem is kötelességem.“

A helyzetkép teljességének kedvéért említsük még meg, hogy az északafrikai francia zsidók helyzetében bekövetkezett „szerencsés“ fordulat következtében páratlan arányokat

Erdei Viktor: Imaház lépcsőjén
(Az OMIKE V. Képzőművészeti Kiállításán)

öltött a kitérés. Az általános angolszász-imádat hangulata nagyszerűen kamatozik a Skót misszió számára is. Más oldalon a radikális baloldali elemek megelégszenek azzal, hogy a zsidó kötelékekből válnak ki, anélkül, hogy új egyházat keresnének maguknak.

A bizonytalanságnak, az önmaguktól való menekülésnek az a folyamata, mely az északafrikai zsidók politikai magatartásában észlelhető, úgy látszik, a megkeresztelkedésben vagy legalább is a zsidó közösségből való kiválásban találja megoldását mindazoknak a problémáknak, melyeket más téren ezek a zsidók, vagy nem képesek, vagy nem akarnak megoldani. Sajnos, mint annyi más táján a világnak, Észak-Afrikában sem tudják megérteni a zsidók azt a kézenfekvő igazságot, hogy: *nincs a világnak egyetlen népközössége sem, melynek történelme és sorsa a zsidóéhoz hasonlítana; következésképpen a zsidó nem okulhat a föld egyetlen népének történelméből sem, a sajátján kívül.* És, hogy mindenfajta közösségnek előbb vagy utóbb el kell pusztulnia és el kell tűnnie, mely nem képes többé saját sorsa öncélúságában hinni és annak érdekében cselekedni.

*

Babits Mihály egyik könyvéhez írt, hitvallomásszerű előszavában többek között a következőket írja (emlékezetből idézem): „Európai vagyok, de magyar is vagyok; ki kell fejeznem és meg kell őriznem magyarságomat Európa számára, mert nem szegényíteni, hanem gazdagítani akarom az európai kultúrát.”

Micsoda halálraítélt, pusztulnivaló, utolsó nációnak kelene tartania mindenkinek a magyarságot, ha Babits Mihálynak ezeket a szavait észszel felfogni nem lenne képes, vagy pláne — nem lenne hajlandó.

*

Hogy abból a kulturális és szociális eszmetárból, amelyet a zsidóság magáénak mondhat, a megújhodott világot egy megújhodott zsidóság igenis képes lenne és köteles is gazdagítani azt, az északafrikai zsidókon kívül — szerencsére — sok millió más zsidó hiszi, tudja a földön és készen is van ennek a történelmi feladatnak korszerű, értelmi eszközökkel való elvégzésére. De megszegyenítő és kompromittáló az északafrikai és hozzájuk hasonló zsidóknak önmagukat fosztogató magatartása. Mert ezek a zsidók azokban a nagyon fontos és nagyon kényes pillanatokban, melyeket a jövő minden bizonnal el fog hozni, nem ártana, ha magatartást tanulni eljönnének a magyar történelemhez. Volt egy korszak 1848 után, mikor Magyarország és Bécs nem voltak jóban egymással. Bach-korszaknak hívták azt a közel húszesztendősi periódust, mely idő alatt egy nemzet legjobbjai 13 vértanu és egy levert szabadságharc emlékét gyászolták, hideg és komor passzivitással. Előrelátható volt, hogy el kell egyszer jönnie a megbékélés idejének is. El is jött. De 1848 és 1867 között, mielőtt Bécs meg nem tette azt a lépést, amelyet neki kellett először megtennie, mielőtt Erzsébet királyné szeretete és a császár engedékenysége kétségenkívül meg nem nyilatkozott, nem akadt egyetlenegy valamirevaló magyar ebben az országban, aki aljas árulásnak nem érezte volna a kéretlen és időelőtti nyálas lelkendezést, a görnyedtlelkű ultraloyalitást Bécs felé. És ha akadtak szórványosan (mert akadtak) magyarok, akik a Bach-korszakba át tudták menteni anyagi eredményeik javát, akik pozícióéhségüket a remény kenyerével etetgettek, akiknek a más feje (még a 13 vértanué sem!) fájni nem igen tudott s így („nézzünk csak körül s örüljünk, hogy így vagyunk!” — felkiáltással) az egész Bach-korszak alatt igazában nem tudták rosszul érezni magukat s ennek következtében nem esett nehezükre fuldokolni a császárhűségben, vásott „érdemeiket” és fekete-sárga zászlóikat lobogtatva, a kegyes koncot dobó „jobb jövő” reményében, — az ilyen magyarokat, a Bach-korszaknak ezeket a hüllő-gerincű, emberformájú élőlényeit mindmáig és mindörökre *gyászmagyaroknak* nevezi a magyar történelem.

Ezt izenem Budapestről, az afrikai sötét zsidóknak, 1943-ban.

SZILÁGYI GÉZA:

IZRAEL

I.

*A sok ág furcsán és szeszélyesen
Kanyargva szét, egymástól messze vágyik.
Ki látja, nem is hinné senkisem,
Hogy egy fatörzsből nőtt ki mind ez ág itt.*

*A sok levél tarkáll vad-színesen,
Amint gyér napfény elballag fölötte.
Ki látja, nem is hinné senkisem,
Hogy mind e levél egy fatörzs szülötte.*

*Fa vagyok, melynek más-más minden ága,
Amely százfajta levelet terem;
Lombkoronám képét de sokszor váltja:
Ám egy maradt mély és szent gyökerem.*

II.

*Imák ellen, miket már meg sem értesz,
S fájdalomosan kóválygó dallamok
Varázsa ellen nincs, mi vértesz.
Hiába lázongsz, hogy mért is kísért ez?
Lelked tőlük még mindig megsajog.*

*Magad az imát többé el se mondod,
S nem zümmögöd az ódon dallamot,
De mihelyt hallod, rég elomlott
Multak hűvös ködében fölborong ott
Mindenik ősök, a sok rég halott...*

*S dehogy akarnál tőlük menekedni,
Szemed feléjük rokonul tekint,
Szíved tőlük el nem választja semmi,
Csak egyre vágyol: mellettük pihenni,
Miből levél, ha por leszel megint...*

III.

*Amíg egy könnyetek lesz,
Amíg egy jajjotok van,
Lelkem meg nem tagadhat,
Szívem remegve dobban
Tiértetek majd.*

*A kacagókkal együtt
Nem kellene kacagnom,
Vidámság maskaráját
Könnyű vón' odahagynom,
S percig se bánám.*

*De sóhajtókkal együtt
Sóhaj ez ajkon is kel,
És siratókkal együtt
Siratnom nékem is kell
Az ősi átkot...*

A MIPI TANONCOSZTÁLYA, tekintettel az egyre súlyosbodó lakásviszonyokra, kéri hitsorsosainkat, hogy ha átmenetileg is, az üres ágyakat, ágyhelyeket, hálóhelyeket, szobákat ajánlják fel a Tanoncosztálynak, ahonnan megfelelő felügyelet és ellenőrzés alatt álló leány vagy fiú tanoncgondozottainkat küldjük ki azok hírbevételére. Megjegyezzük, hogy tanoncaink igen rendes hért is fizetnének. Hiába nyujtunk féltve nevelt leány és fiú gondozottainknak gondos vallásos, lelki, szellemi és testi nevelést, ha szegény és ártatlan gyermekeink a legszörnyűbb tömegszállításokon kénytelenek éjszakájukat tölteni. A jövő nemzedékről van itt szó, és Istennek és embernek tetsző cselekedetet végez mindenki, aki lehetőséget nyujt egy vagy több gyermekünknek, hogy tiszta, morális és vallásos környezetben pihenhesse ki a munka fáradalmait. Gondozottaink este 7 órától másnap reggelig tartózkodnak csak otthon, és nemcsak a munkájukat, de a napi étkezésüket is házon kívül bonyolítják le. A MIPI Tanoncosztályának címe: VII., Bethlen Gábor-tér 2.

DR. TESZLER HERMAN:

A ZSIDÓSÁG FENNMARADÁSA

A zsidóság kérdései körüli fejtegetések túlságosan akadémikusak. Jóformán csak elméleti magasságokban mozognak. Mintha szándékosan kerülgetnék a lényegét. Arról vitatkoznak például (vagy cikkeznek), hogy: minek köszönheti a zsidóság eddigi fennmaradását? Vagy felvetik a problémát: mivel biztosíthatjuk a zsidóság további fennmaradását? De mi volna, ha valaki közbevetné az egyszerű megjegyzést: vajjon jár-e egyáltalán köszönet azért, hogy a zsidóságot eddig fenntartották? Vagy mi lenne, ha valaki megkockáztatná a kérdést: fontos-e, sőt, szabad-e egyáltalán biztosítani a további fennmaradást? Igenis, adjunk kenyeret az éhezőknek, ruhát a mezteleneknek. Azonban ne akarjunk nekik adni olyasmit, ami esetleg későbbi szenvedések alanyává teszi őket!

Nézzünk szembe ezekkel a problémákkal.

*

Eljük bele magunkat abba a gondolatba, hogy a zsidóság eddigi fennmaradásáért nem jár köszönet, vagy legalábbis kétségbevonható, hogy jár-e. Azt azonban *nem vonhatjuk kétségbe, hogy fennmaradt.* Nevezzük determinizmusnak? Keressük egyéb magyarázatát? Egyelőre mindegy. A tény érdekel csupán. A tény pedig az, hogy fennmaradtunk. Helyes volt-e, nem-e? A tényeken, visszamenőleg, úgysem tudnánk változtatni.

Az egész kérdés feszegetésének tehát csak a további fennmaradás, a jövő szempontjából volna értelme. Szükséges-e folytatni a zsidóságunkat? Valóban átmentjük-e magunkat, vagy csak felelőtlenül meghosszabbítunk egy betegséget, esetleg haldoklást?

A legtanultabb zsidó is — ha csak nem foglalkozott mélyebben is a zsidó kérdéssel — abba a hibába esik, hogy saját magán, vagy legjobb esetben az általa ismert néhány zsidón keresztül nézi az egész zsidóságot. Ha ő nem érez közösséget a zsidósággal, kész kimondani a szentenciát: a mai zsidó már nem érez közösséget a zsidósággal. Ha nem jár templomba, akkor, szerinte, a mai zsidó már nem jár templomba. Ha ő: szocialista, — a mai zsidó: szocialista; ha ő: kapitalista, — a mai zsidó: kapitalista. És így tovább. Minthogy azonban rajta kívül még jónéhány zsidó él a világon, akiknek tetemes része más körülmények között nevelkedett, másképpen él és másképpen gondolkodik, mint ő, nyilvánvaló, hogy a saját mentalitásából adódó megállapítások, a saját körülményeiből levont következtetések nem lehetnek érvényesek a zsidóságra.

A zsidó nép legnagyobb része ugyanis *ösztönösen* éli a maga zsidó életét. Az a kérdés, hogy: van-e szükség ennek az életnek a folytatására, nem csak, hogy nem merülhet fel nála, hanem még ha másvalaki egyenesen fülébe kiabálná, akkor sem hallaná. A legkiválóbb ékesszólás, érvelés, magyarázat, eredménytelen maradna. Sőt, fölényes sajnálattal nézné, hogy van, akinek lelkét ilyen kételemek rágják. Vagy egyszerűen kikerülné, mint a bélpoklost. Mert ő ösztönszerűen zsidó s így ösztönszerűen, reflex módon védekezik minden ellen, ami az ő természetes állapotát veszélyezteti. Olyanformán zsidó, mint bármely más néphez tartozó, a maga népének fia. Az sem gondol arra, hogy minek neki, esetleg áldozatok árán, külön népi életet élni, holott beleolvadhatna valamely nagyobb egységbe. Pedig sok apró kis nép van, amely épp oly joggal vethetné fel ezt a kérdést, mint a zsidó. Az *Abbröckelungsprozess* — ahogy *Ruppin* mondja — azoknál is, nálunk is elkerülhetetlen. De csak egyének *morzsolódnak le*. Maga a törzs, mint az egészséges, élő test, kigyógyul sebeiből és tovább él.

Hiába vetem tehát fel a kérdést van-e szükség a zsidóság fennmaradására? Annyi, mintha azt kérdezném: szükséges-e, hogy a víz lefelé folyjék? Adottságok, tények nem ingathatnak meg logikai kérdezgetésekkel. Ez utóbbiak lehetnek önmagukban helytállóak, kifogástalanok. Gyakorlati értékük azonban csak akkor lehet, ha nem üres térbe vetítjük ki.

Hiába vezetném tehát le, hogy: a zsidóság mindig szenved, ebből következik, hogy ha már régebben megszűnt volna létezni, most nem szenvedne; továbbá, ha meg fog szűnni létezni, nem fog többé szenvedhetni!

Az ítélet így magában tökéletes. Ha azonban alkalmazni akarom a gyakorlatban, kiderül, hogy akadémikus, üres térben lebegő fejtegetés csupán. Mert amint hiába óhajtanám, hogy a zsidóság ne maradt volna fenn a múltban, épp úgy hiába írnám elő, hogy szűnjék meg létezni a jövőben.

Minden „korszerű“ zsidó történelmi szemlélet ellenére: bizonyos, hogy az asszimiláció úttörői jót akartak tenni velünk. A hibát ott követték el, hogy nem vették számba az elméletileg helytállónak vélt megoldás keresztülviteli lehetőségeit. A tiszta racionalizmus elhomályosította a realitást. Nem látták meg azt, ami ma már mindenki előtt világos, hogy *más a környezet levegőjéhez, életkörülményeihez stb. való hasonulás és más a régi mivoltnak teljes feladása.* Az első természeti törvény és ezért minden elméleti magyarázat nélkül is fokozatosan megvalósul. A másik, minthogy minden logikai érvelés ellenére sem hajlandó megtörténni, nyilván nem is történhetik meg.

De ha már beláttuk, hogy a zsidó nép *lenni vagy nem lenni* kérdése felett nem lehet egyéni hangulatok alapján ítélni és a látókör kitágításával észrevesszük, hogy a zsidóság mélyen bele van ágyazva a létbe, akkor már kezdetjük kutatni, hogy van-e ennek mélyebb értelme is? Nem képzelhető el, hogy csupán a vak véletlenek láncolata köti olyan erősen önmagához. Kell, hogy legyen valami hivatása, rendeltetése, amelynek betöltésére életre hivatott és megtartott. Valószínű, hogy *azért szenved, mert nem a rendeltetésének él.* Mint minden más a természetben: tönkremegy, ha nem arra használják, amire rendeltetett.

Herman Lipót: Harangvirág és nárcisz
(Az OMIKE V. Képzőművészeti Kiállításán)

FELEKEZETI ÍRÓ, VAGY ZSIDÓ ÍRÓ?

Alábbiakban két kiváló író véleményét közöljük, Sass Irén fenti című, igen nagy érdeklődést kiváltott cikkének reflexiójaképpen:

I.

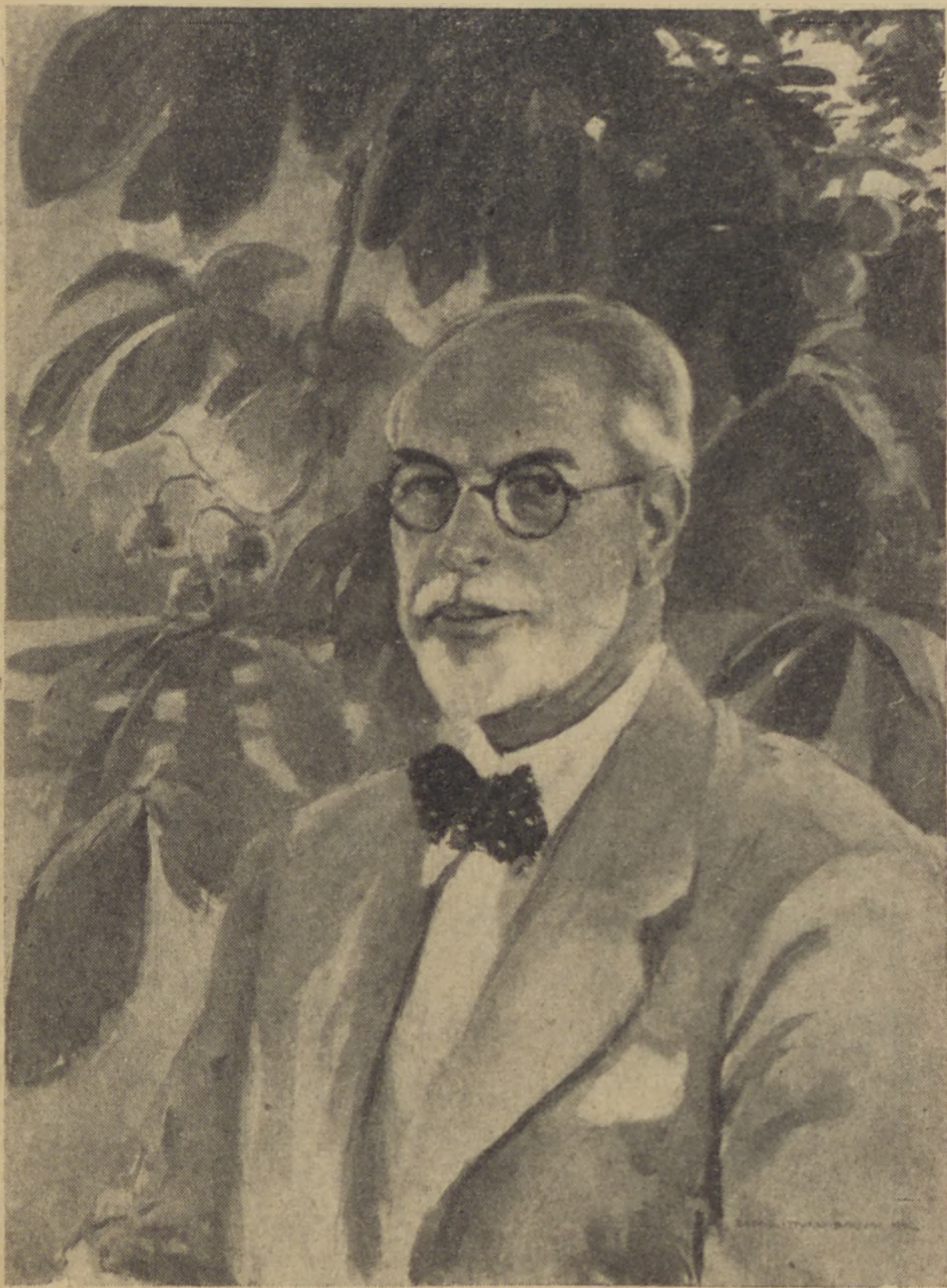
A zsidó magyar író az anyatejjel szívta be szeretetét magyar hazájához. Szereti a magyar nyelvet, melyen ír, a magyar költőket és írókat, akiktől tanult. Magyar élményei bensők és nagyok.

Zsidó élményei csak akkor intenzívek, ha a vidéken élt és nevelkedett, vagy a főváros oly köreiben, ahol a zsidó vallás szellemét, a zsidó hagyományt ápolják.

Vannak zsidóvallású magyar írók, akikről csak a fajkutatás tudja megállapítani, hogy zsidók. Műveikből, azok szelleméből ez ki nem derül (Karácsony Benő). Vannak zsidóvallású magyar írók, akiknek műveiből a zsidó szellem árad, akkor is, ha nemcsak hódolattal, hanem bírálattal is illetik azt, ami zsidó (Pap Károly).

De olyan zsidóvallású magyar íróink is vannak (és talán ez a többség), akik jó magyarok és jó zsidók. A propaganda nem téveszti meg őket. Jogot formálnak ahhoz, hogy megmaradjanak mind a kettőnek: jó magyarnak és jó zsidónak. (Csak élőkről beszélek: problematikus helyzetbe szorítani őket akarja a ma.)

Hogyha mélyebben hatolnak be a zsidó multba és zsidó jelenbe, mint eddig tették (akár konjunkturális okokból is), ez fejlődésüknek nem árt és lelki gazdagodásukhoz vezet; de gyarapítja is az eddig elég szegény és szegényes zsidó magyar irodalmat. (Csak a tehetséges költőkre és írókra gondolok.) Ahogy van katolikus magyar irodalom, legyen zsidó magyar irodalom is.

Zádor István: Önarckép
(Az OMIKE V. Képzőművészeti Kiállításán)

Világirodalmi jelentőségű magyarnyelvű, de zsidó szellemiségű műveket persze sajnós, nem remélhetünk. Nagy zsidólelkű művek, azt hiszem, ez világos, csak jiddis vagy héber nyelven teremhetnek.

Mohácsi Jenő

II.

Sass Irén: „Író, irodalom, ifjúság” című, a *Múlt és Jövő* júliusi számában megjelent cikkére küldöm alábbi megjegyzéseimet, amelyeknek a megírásához Fodor József egyik harcos cikke adta meg ugyan a közvetlen impulzust, de mivel szintén a zsidó író és zsidó irodalom probléma-komplexumához tartozik, szolgáljon Sass Irén cikkéhez is hozzászólásul:

A szakadatlan támadások tüzeiben szilárdan helytálló Fodor József, kitűnő költő és meglepően produktív, de bátor kiállású és mélyjáratú publicista, egyik multkori remek suhintású cikkében egy kis gixerrel adja meg az alkalmat arra, hogy a „felekezeti író” meg a „zsidó író” fogalmai körül már a köztudatba is átment tévedéseket végre tisztázzuk. Mert amíg Fodor József, vagy más magyar publicista, akármilyen kérdéssel kapcsolatban: katolikus, vagy református felekezeti íróról tesz említést, tudja mindenki, hogy a magyar író fogalmától élesen elhatárolt kifejezést írt le és ugyanakkor senki se gondol szépíróra, még a legtávolabbi vonatkozásban sem, hanem szigorúan csak hittudományi, vagy más szóval felekezeti szakírót ért alatta.

De mihelyt zsidó íróról van szó, rögtön felekezeti íróra gondol mindenki és ugyanilyen meghatározással is élnek a legtöbben, még olyan kitűnőségek is, mint Fodor József, teljesen figyelmen kívül hagyva, vagy nem is sejtve, hogy az illető zsidó író talán még véletlenül sem szólt hozzá felekezeti kérdésekhez soha. Pedig a zsidó író fogalmát sem lehet a felekezeti író fogalmával felcserélni, még akkor sem, vagy helyesebben, annak dacára sem, hogy a zsidó vallás legtöbb hagyománya a zsidó népjelleg elválaszthatatlan tartozéka. Ha a zsidó író a zsidó nép életét, problémáit és jövőjét tüzi ki magának írói feladatul, ez éppen úgy nem teszi őt felekezeti íróvá, mint ahogy a magyar író fogalma távolesik ettől a meghatározástól.

Lehet, hogy a fogalmak felcserélésében nem kis része van annak a tévhitnek is, hogy a zsidó írás kritériuma a vallásos élet kellékei nélkül maradéktalan nem is lehetne. De ez is olyan képtelenség, mintha valaki egy magyar szépirodalmi munkát csak akkor ismerne el magyarnak, ha abban a vallásos élet rekvizitumainak és funkcióinak jutna a legfontosabb, vagy legalább is kimaradhatatlan szerep. Ez a magyar irodalmi korszak régen a multé és a zsidó irodalom is túl van már rajta, de annyira túlhaladta már a fejlődése, hogy ma már nem az imalepel és nem a péntekesti gyertya, vagy a rabbi elengedhetetlen alakja adja a zsidó szépirodalom lelkét és gerincét, hanem egészen más, annyira más, hogy még a héber nyelv használata sem avathat valakit okvetlenül zsidó íróvá, amint ezt több európai író epigonja igazolja az újjáépülő Palesztinában.

De erről az érdekes zsidó irodalmi jelenségről majd más alkalommal.
Abádi Imre

ZSIDÓ TANONCOK BÚCSÚZTATÓJA. A Wesselényi-utca 44. sz. a. Tanoncvacsorázató szeptember 19-én a bevonuló tanoncok búcsúztatására, sikerült ünnepséget rendezett. Az ünnepségen Breuer László rabbi, Binét Béla elnök, Nagel Marcel keresk. tanácsos és Barta János rabbijelölt beszéltek nagy hatással. A Vacsorázató Önképzőköre nagy sikerrel mutatta be Klein Dezső történelmi színjátékát, Dávid utolsó szerelmét. Igen tetszett Ungár Sándor, Müller Chedva, Rosenberg Judit és Braunstein Miklós játéka. Sikeresen szerepelt az énekkar is. Az ünnepség a Hatikva hangjaival ért véget.

KOREIN DEZSŐ: ZSIDÓ PROBLÉMÁK

A MODERN ZSIDÓ OTTHON

Boldogult emlékü *Léderer* Sándor, a Pesti Izr. Hitközség nagynevű elnöke adta ki pár évtizede a jelszót: „*Vissza a zsidósághoz!*” Dr. *Bródy* Ernő orsz. képviselő pedig egy beszédében nemrég szellemesen felkiáltott: „*Eddig jó magyarok, de rossz zsidók voltunk. Legyünk ezentúl jó zsidók is!*” Hogy mennyire igazak ezek a szózatok, láthatjuk a zsidó családi otthonoknál és az új nemzedék nevelésénél. E két fontos tényezőnek regenerálása útján juthatunk a zsidósághoz való visszatéréshez és a jobb zsidó életfelfogáshoz.

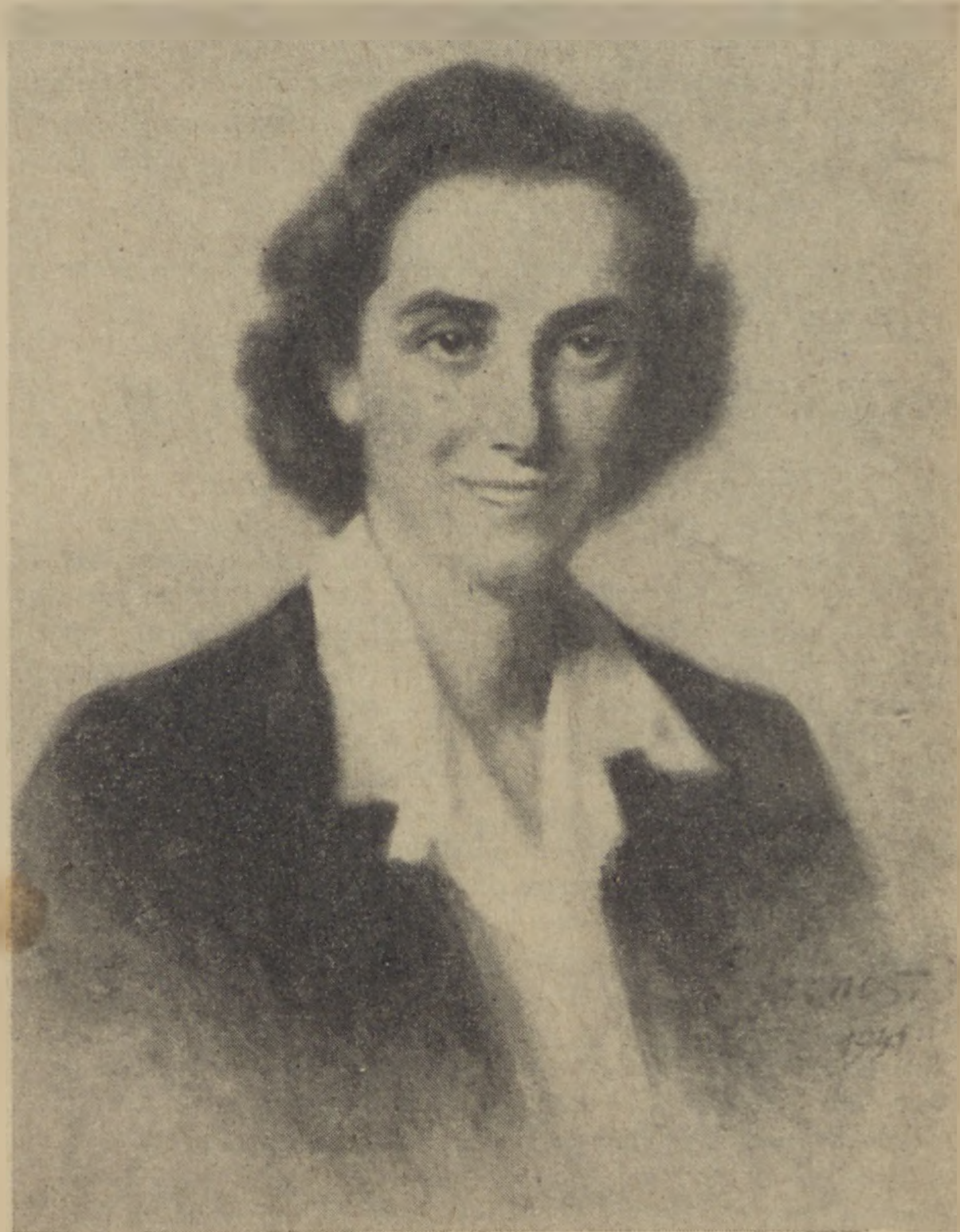
Lássuk először a modern zsidó családi otthonát. A modern zsidó ember már a lakás berendezésénél gondosan kerüli annak zsidó jellegét. A legmodernebb kubista festményektől a japán, kínai groteszk figurákkal teletömött vitrinekig minden található az átlagos művelt zsidó otthonban, csak egy-két zsidó jellegű kép vagy ceremonális tárgy nem. Milyen más volt az a régi jó világban! Nem volt olyan zsidó ház, amelynek szobafalát egy művészi *mizrach*-kép vagy *Jahrzeit*-tábla ne díszítette volna. De találhattunk művészi rabbiképeket, *jeruzsálemi szentély*-másolatokat stb. Arról nem is szólva, hogy a chanukai menorák és kidusserlegek, vagy szombatesti beszómin-tartók, vagyonosabaknál pedig az ezüst tóradíszek nélkülözhetetlen kellékei voltak a lakás enteriőrjének. Ma, sajnos, ez legtöbb helyen hiányzik, mert már a fiatal házaspár új otthona berendezésénél gondosan kerül mindent, ami annak — ments Isten! — valami zsidó jelleget adna. Pedig a képeknél az sem lehet kifogás, hogy nincs megfelelő művészi értékű és zsidójellegű rajz vagy festmény. Hogy csak az újabbakat említsem, amelyekhez mindenki hozzájuthat, itt vannak pl. *Struck*, *Lilien*, *Pann*, a kitűnő *Erdei* Viktor, *Lakos* Alfréd, *Örkényi Strasser* István stb. művei.

Az új házaspárok a legnagyobb fáradsággal, gondnal és áldozatkészséggel szedik össze a legmodernebb bútorokat, festményeket, szőnyeget és csillárokat, — de kinek jut eszébe ugyanakkor egy szép ezüst gyertyatartót vagy kidusserleget is beszerezni, hogy ezzel az otthon zsidó jellegét megadja? Nászajándéknak pedig a mai zsidó is csak valami modern dísz tárgyat ad rokonának, jó barátjának. És hova tűntek a „kultúrzsídók” lakásairól a *mezuzák*, a zsidó ház jellegzetességei? Még némely előkelő *felekezeti tisztséget viselő hittestvér* ajtajáról is hiányzik a zsidó vallás e szép szimbóluma. A legtöbb helyen látunk eldugva egy miniatűr, rendszerint *poszul*, azaz használhatatlan *mezuzát*, ezt is csak a külső ajtón, noha az a bibliai parancs szerint a lakás minden ajtajára, külön-külön kötelező. Ezzel szemben mily tiszteletreméltó a művelt keresztény, főleg katolikus családok otthona! Gyakran van alkalmam előkelő katolikus helyeken látogatást tenni és mindenütt találok valamely vallási szimbólumot, vagy szentképet a lakásban. Ha belépek, már látom, hogy vallásos keresztény család otthonában vagyok. A modern zsidó lakása ezzel kirívó ellentétben valóságos kiállítás a legszélsőbb modernség berendezésének és még nagytűvel sem tudunk ott egy zsidójellegű tárgyat felfedezni. Úgy, hogy ha nem tudnám, hol vagyok, sejtelmem sem lehetne arról, hogy zsidó otthonában tartózkodom. Még *biblia*, vagy *imakönyv* sincs némely házában! Volt erre is már precedensem. Egy művelt zsidó családnál a társalgás folyamán szerettem volna a házigazdának egy bibliai verset megmutatni, de zavartan mondotta, hogy bizony, zsidó könyv nincs a házában. Rendben van ez így? Hát nem a vallástalanság első lépése ez, mikor a házigazda elmondhatja a bibliával: „Eltávolítottam minden szentet házamból?”

Boldogult bécsi orvosbátyám, aki egész életén át mély vallásos életet élt, a bécsi *Talmud Tóra* elnöke volt és díszsír helyet kapott a *Zentralfriedhofban*, mint egyetemi hallgató, egy ízben egy keresztény asszonynál vett fel lakást. Természetesen első dolga volt lakószobájának ajtajára *mezuzát* elhelyezni. Lakásadójának kérdésére: „Mit szegez a doktor úr az ajtófélfára?”, azt válaszolta: „Egy termométert.” Hát, bizony, bátyámnak igaza volt, mert a *mezuzát* tényleg a zsidó lakók vallási hőmérőjének tekinthetjük. Hőmérője az a zsidó lakásban élő vallásosságnak és bizony, ha szép nagy *mezuzá* ékeskedik az előszoba ajtaján, már előre tudjuk, kik laknak az otthonban. Mert mást mond a szép *mezuzá* a belépőnek és mást a majd plafonig felcsúszott, kis, kopott, elárvult, rendszerint *poszul* *mezuzá*.

Ennyit a zsidó otthonról. Most még valamit a gyermeknevelésről.

Sajnos, a mai generáció teljesen elüt a régitől. Az idősebb nemzedék, amely csak az iskolában tanulta a történelmet, könnyebben volt irányítható, mint a mai generáció, amely magában a történelemben és annak súlyos problémái között él. Mert hogyan fejlődik a mai ember lelkileg, szellemileg? Ez nemcsak veleszületett hajlamától, hanem az életkerettől is függ. Nemesak a diszpozíció, hanem a kedvező életkörülmények is erősen befolyásolják az ifjúság lelki és szellemi kialakulását. A kettő együtt adja meg a kiegyensúlyozott lelki állapotot. *A fejlődő emberre környezete és annak életmódja példaadó befolyással van. A gyermek felfigyel és a látottakból tanul.* Jól mondja S. R. *Hirsch*, a nagy vallásfilozófus: „Aber weisst, welche grosse

Szenes Fülöp: Dr. Földesné Ribáry Edit
(Az OMIKE V. Képzőművészeti Kiállításán)

Mittel Du in Händen hast zu solcher Lebensübung? *Das eigene Beispiel ist es.* Hirsch gyönyörű nevelési tételét a szülők állandó figyelmeztetésére minden jó zsidóház gyermekszobájában aranykeretbe foglalva kellene kifüggeszteni. Nem elég tehát az emberrel veleszületett adottság, a családi és baráti keret is feltétlenül nevelő hatással van. A fejletlen gyermek nevelésére a legnagyobb befolyást a családi otthon életmódja, főleg a szülők példaadása gyakorolja. A szülők társalgására, cselekedeteire a gyermek felfigyel. Ezek az impressziók legtöbb esetben a veleszületett hajlamon kívül irányítják lelkületét.

Azonban sajnos, mit látunk az életben? *Athidalhatatlan úr tátong a zsidótlan otthon gyakorlata és a zsidó iskola tanítása között.* Hipokritákat nevelnek ezekből az ártatlan nebulókból. *Ami a zsidó iskola tanít, annak éppen az ellenkezőjét tapasztalja a szülői házban. Rettenetes dilemma elé kerül a romlatlan gyermeklélek. Nem tudja, tulajdonképpen melyik a helyes útirány az életben: a vallásparancsolatokat oktató iskola útmutatása helyes-e, vagy a gyakorlatban azokat teljesen mellőző szülői házé?* Azt látjuk, hogy ezekben a zsidótlan házakban lerombolják azt, amit az iskolai oktatás és nevelés becsületes igyekezettel felépít. Fontos azonkívül a szülők egyöntetű vallási felfogása is. *Mert ahol a szülők egyike jobbra, a másik balra húzza a nevelés gyepeljét, ott a gyermek a szülői diszharmoniónak szerencsétlen áldozata lesz.*

Mindezekből látható, hogy a kedvező életkörülmények, főleg azonban aszülők példája, a barátok jó társasága mily jótékony hatást gyakorolnak az ifjú ember jellemének, lelkiségének és szellemének kialakulása körül. Ezért ajánlatos, hogy vigyázzunk gyermekeink nevelésénél azokra a külső körülményekre is, amelyek a fiatal, kiforratlan lélekre oly alakító erővel hatnak. *Mert nagy kincs a zsidó fiatalság, ők a mi jövőnk és fenntartónk, amelyért súlyos felelősség hárul reánk.* Kényelmes dolog az úgynevezett egyéni hajlam immunitása mögé bújva, a fiatal lelket magára hagyni, de veszélyes lehet ez akkor, ha nem a megfelelő baráti körbe kerül a kiforratlan emberke, hanem esetleg reá rossz hatással levő társaságba. *Adjunk gyermekeinknek az élet útjára kissé nagyobb adag zsidóságot, hisz abból az élet küzdelmében amugyis elég lemorzsolódik.*

TIMÁR MAGDA:

MESSZI ÚTRA KÜLDÖM...

*Nem tudom merre jársz, milyen pusztaságban,
vagy mekkora házak néznek rád komor ablakszeggel,
milyen göröngyök sebzik a lábad, de tudom, hogy hiszel,
tudom, hogy bizakodsz, bebürkol Isten végtelen hatalma.
Tudom, hogy hiszel, ugyanúgy, mint mikor együtt jártunk,
cugaras hittel, meleg bizalommal nézed a csillagokat,
milyen messze vannak és mégis szinte játszol velük.
Mintha tenyeredre vennéd őket, hideg fényük is melendet.
Ne félj, ugyanazokkal a csillagokkal játszom én is.
Ne félj, én is pusztaságban élek, mert sok ember
és kőházak között is lehet pusztaság, sebző élet,
ha nem érezzük két szem drága, biztató melegét,
ha féltjük, sírva vigyázva virrasztjuk valakinek az életét.
Jaj, ne lépjcn göröngyre, jaj, nyugodt legyen az álma,
jaj, mintha a szívem minden lépésnél vele járna,
mintha a szívem lenne feje alatt a párna.
Ki nem mondott féltés, elfojtott jajgatás,
bár már feloldódna egyetlen pillantásban,
egyetlen imában. Hiszen egész életed imádság,
mélységes és tiszta. Hozd vissza legmélyebb imánkat,
hozd vissza az életedet, lépteidnek tiszta kopogását,
bizakodó szemed megtisztító fényét.
Nem tudom, merre jársz, milyen pusztaságban,
de sohasem hittem még így életben, imában.*

„Ararát”-évkönyv az 1944-ik évre

(Szerkesztette: Komlós Aladár)

A legjellemzőbb, ami ebből a kötetből élénk tűnik: a közelmúlt iránti érdeklődés. Írók, tudósok, sőt néhány egyszerű és kispolgári novellahős alakján keresztül új színeket is nyerünk a magyar zsidó közelmúlt képéhez.

Érdekes, hogy ebben a kötetben kevés az a bibliai, *bolygó-zsidó*-komplexumos, mondhatnánk a felekezeti buzgalomnak elemi iskolás történetekben vájkáló eleme, mely annyira meghatározta a közelmúlt zsidónak nevezett irodalmát, ez a könyv — mint a legújabb zsidó irodalom általában — tisztában akar lenni a közelmúlt bálványai-val, hogy közelebb kerüljön önmaga és helyzete felismeréséhez. Van például a könyvben egy novella Gyuláról, az öreg ujságosról — Szép Ernő írta —, akinek ott kellett hagynia a kávéházat, de nem tudja teljesen, és céltalanul ólálkodik a tükörrablak előtt. Gyula letörése mögött egy egész kávéházban, ujságok, szivarok, szilárdnak hitt eszmék között ülő korszak letörését érezzük és érdekes összehasonlításokat tehetünk a közelmúlt elgondolásai, tervei és a — jelen között. Ebből a szempontból ugyanazt példázza pl. Emőd Tamás „kuruc-mustrára” írt költészete — melyről Ligeti Ernő írt hiteles és érdekes beszámolót —, mint Molnár Ákos zsidó kishivatalnok novella-hőse, aki meg-részegetült a boldogságtól, mert a tanácsos úr pertút ivott vele.

Az új *Ararát*-könyv, talán a legőszintébb magyar-zsidó mű, mely eddig megjelent, az üres dicséret és a fellengző vigasz helyett az őszinteséget választja. „Ásni, ásni, ez az irodalom titka” — mondta Jack London, és az új *Ararát*-könyv a lélek legmélyebb rétegeit ássa fel. „Miért vagyok zsidó?” című anketjában dr. Kohn Zoltán szinte a pszichoanalitikus diványának „elengedettségével” vall erről a szubjektív, s mégis oly történelmi kérdéstről. Bálványdöntő hozzászólása az egyik legérdekesebb írás, amit mostanában olvashattunk. Berend László „Három álm” című novellája — mellyel megnyerte az *Ararát* pályázatát —, kimondottan pszichoanalitikus módszerekkel és egy eltaposott mai zsidó egzisztencia szinte valószínűtlen szomorúságának és letörtségének mélyére, K. Palotai Erzsébet novellája, Várnai Zseni, Szilágyi Géza versei, stb., stb. mind, mind a kérdések halmazát ássák fel.

Az önismeret, az „ásás” azonban csak akkor ér valamit, ha az önmagunkról nyert képet harmonikusan be tudjuk illeszteni világképünkbe, szóval, ha hasznát vesszük. Pap Károly drámarészlete — „Mózes” — a csipkebokor lángjainál Istennel viaskodó Mózeszt mutatja be, aki kutatja önmagát és szereti Izraelt, de lázadzik az Úr akaratára ellen, vagyis nincsen összhangban a Rend benső értelmzésével. A zsidóság korszakainak és kérdéseinek, szenvedéseinek és vágyainak ismerete, sőt szeretete is csak akkor ér valamit, ha le tudjuk belőlük vonni a következtetést. Dr. Marton Ernő tanulmánya, mely későn érkezett, de nem elkésett hozzászólás az *Ararát* múlt évi, „Mit tanulhatunk a zsidóság mai válságából?” című anketjához, összegezi azokat a kérdéseket, melyeket oly őszintén tártak fel a kötet novellái, versei, visszaemlékezései és esszéi és megállapítja, hogy „a zsidóság válsága nem mai, nem múlt jellegű, hanem elválaszthatatlanul összefügg a zsidó nép *hontalanságával* és egészségtelen társadalomgazdasági elhelyezkedésével a galut országában”.

Így érkezünk el a közelmúlt és jelen leírásától megint csak a *bolygó-zsidóig*, de most már nem egyszerű elemi iskolás képnek, hanem szomorú és tragikus valóságnak érezzük, melynek megszüntetésén kell munkálkodnunk. Köszönet illeti Komlós Aladárt, hogy a legújabb *Ararát*-kötetből ilyen sürgető erővel csap ki a bolygó-zsidó-sors tragikumára, a zsidó újjáéledésre való intés, anélkül, hogy egy jottányit is „szempontot” adatott volna a kötetben szereplő művészeknek és tudósoknak. A szerkesztő munkája éppen abban áll, hogy közvetve érezzük a tanítást, ne közvetlenül. És ez kitűnően sikerült Komlós Aladárnak, mert az új „Ararát” tiszta, bátor, hasznos könyv.

Antal Gábor

PAP KÁROLY: VIHAR TÁMÁNBAN

— Így mondtam, — felelte Ben-Korban. Nézd csak! — s kimutatott a tó szélső partjára, amely mellett egy bárka látszott. — Nézd csak! Ott vannak a mi nagyatyáink! Ott ülnek benn s nem igen küzködnek a halál angyalával.

— Ah, akkor már tudom, — mondotta elgondolkozva Mikáél, — hogy mért hozott engem ide a Szétszóró! Azt akarja bizonyára, hogy idehozzam nagyatyámat, Áhelt, s kérjelek titeket, hogy adjatok neki helyet odakint a vízen, egy bárkában! Mert ha én belőlem még a szeretteimet is majd kiringatta ez a víz, úgy öbelőle a sok keserőséget is ki fogja ringatni talán! S ha ezt megadjátok nekem, úgy hazamegyek s azt fogom mondani atyámnak: engedj engem, hadd menjünk nagyatyámmal, Áhellel az Elringatóhoz . . .

— Lehet, — mondotta Ben-Korban, hogy amit gondolsz, jól van, s a sárbataposóknak jót tesz, ha öregségükre vízen ringatózhatnak, második gyermekségük idején ott várva a halált . . . Az is lehet, hogy a víz kisérdi belőle a sár bűzös keserőségeit, de hogy egészen kibékítse vele a Halálangyalt, ez már Jahvenak a dolga . . . Mi adunk neki helyet a bárkában, csak hozzád!

Hajnaltájban Ben-Korban csónakján feleveztek a vízen, ketten a halászok Mikáéllal s a tetővel együtt. — Megbarátkoznék a vízzel, — mondta Mikáél, s kérdezte a halásztól, hogy lehet vele legjobban megbarátkozni.

— Tégy csak úgy, mint a halak, mert ezek az ő kedvencei. Feküdj úgy, mint azok, oldaladra, mozgasd a lábad végít, karod végít, mint ők mozgatják.

Mikáél ráereszkedett a vízre, lemerült, oldalt fordult, s hagyta, hogy a víz barátságosan felemelje. Akkor ő is barátságosan mozgatni kezdte lassan magát, ahogy a halászok mondták. S nevetett magában. Így mentek a folyón. A tetőn Ben-Korban ült s nézegette a fiút.

*

Mikor hajnalodott, így szóltak a támániak:

— Ugyancsak gazdagon kel fel a hajnal a vihar után! De az ember mindegyik szegényebben!

Mások pedig így szóltak: a világoskék égre mutatva:

— Adonáj kényszerítette a Szétszórót, hogy kiséperje angyalainak hajlékát. S hagyta, hogy ezért a munkájáért az emberektől egy kis dézsmát vegyen.

Barkisin és Jóséh a tető miatt alkudoztak. Mirjam és Láél Mikáélt keresve siratták és járták körül a falut, csak Áhel ült magában a melegedő napon, tagjait hajlítgatta, lélekzetét próbálgatta, ámde úgy találta, hogy teste még súlyosabb, merevebb, még jobban teli van sárral a benseje s ezen igen erősen elbúsult: — Hiába, immár örökre körülvesz a sár lelke, — gondolta s most megsajnálta magával együtt Mikáélt is.

— Ah, te szegény, hiába tetted, te kis tudatlan együgyű . . . Bár én is a tetőn maradtam volna veled, úgy már túl lennék kínjaimon . . . No Áhel, hiába akartad az ő fiatal életével megtapasztalni magadat, no te nyomorult viskó, rosszabbul állsz, mint Barkisinek ez a viskója . . . Mert erre kötöznek még egy új tetőt, de a tiédet örökre lefujta a vénség . . . Köpd le magad a kis együgyű áldozata miatt, ülj le a sárba e ház elé, nézd, hogy fejezik be a tiéd, s hagyd már te is befejezni magad . . . — Ah, hiszen ha befejeznél engem! — kiáltotta, — ha a halál angyala olyan volna, mint mikor ráteszik a tetőt a házra! De olyan ő inkább mint mikor leszakítják a házról a tetőt! . . .

S midőn Barkisin és Jóséh megalkudtak az új tető miatt, Áhel ülve maradt s így szólt fiához:

— Így maradok én már, eztán csak nézlek titeket. Mert minden hiába, megadom magam hát a halálnak. — S midőn Barkisin biztatta, ő így felelt: — Be vagyok én már fejezve. — Majd látva Láél gyanakvó tekintetét, rászólt: — Nem kell eztán már tartanod tőlem.

Láél csak pislogott rá gyanakvón, félt, hátha ez csak kelepce, s ha szólna, felkél az öreg s talán megátkozta még. Nem szólt hát, csak bámult reá, mígnem Áhel fáradtan elmosolyodott:

— Hiába nézel, nem kel már fel Áhel, hogy szidalmazzon . . .

S elnyúlt a ház mentén.

— Jaj, — nézte őt Jóséh, — se nem pihen, se nem ül, hanem mingyárt egészen véges-végig leheveredik. Úgy látszik, akkor mégis betelt benne a vénség.

Szeretett volna hozzá menni övével nagy alázatosan, ahogy ilyenkor illik, hogy kérjék az áldását, mert úgy lehet, hogy most már hirtelen jó a halál. Ámde ahogy nézegette, megijedt magában: vajjon nem harapós-e a halál keserőségétől — gondolta s nem ment hozzá még, hanem messziről kérdezte aggodalommal:

— Haragtól hevertél le nagytisztességű Atyám, Áhel? Áhel nem mozdult, csak így szólt:

— A hiábavalóságtól . . .

— A tető miatt? A vihar miatt? . . . Mikáél miatt? . . .

De ő mindenre csak azt mondta:

— A hiábavalóságtól.

Erre hozzátértek mind a hárman s Jóséh így szólt:

— Te is tudod, mindég tiszteltük szavadat, amennyire a sár ezt engedte nekünk. Kérlek, légy majd tanunk ezért Jahve előtt, ha lesz valami veled Jahvenál . . .

Ekkor a távolból lárma hallatszott. A halászok megérkeztek Barkisin tetőjével és Mikáéllal.

Mirjam szaladt eléjük sikoltozva:

— Ah, megtartotta őt a viharban! Egészen megtartotta! A tetővel együtt!

Áhel ekkor felült, s amint ezt hallotta, ezt gondolta:

— nektek megtartotta, de nekem visszadobta . . .

Mirjam a közelebbi halászok kezét csókolgatta:

— Oh, hát kihalásztátok őt nekem! — S Jóséh mingyárt megígérte nekik, hogy amint Barkisin házáért meg-

Csillag István: Mózes
(Az OMIKE V. Képzőművészeti Kiállításán)

kapják a magukét, meg fogja vendégelni őket egy kis kenyérrrel, sajttal.

Mikáél szülői öleléséből mingyárt Áhelhez szaladt, hozzáért, a szakállát csókolgatta. S midőn nagyatyja ezt mormogta fülébe: — Elevenen dobott hát vissza téged? — ő így szólt:

— Nem úgy van, kérlek, ahogy te gondolod!

Aztán engedelmet kért szülőitől, hogy Áhel mellett maradjon, s míg azok újra munkához láttak a tetőn, s a két halászt Barkisin vendégelte kenyérrrel és szóval, Mikáél így szólt Áhelhez:

— Elfogadott ő engem! Ne hidd, hogy nem fogadott volna el! Elfogadott, csak aztán azt mondta a Szétszórónak: így jól van! Most már csak vidd őt a tóra, hadd tanulja meg ott, hogy milyen jó a ringatózás annak, akinek sárból volt a bölcseje s mindég azt taposta! S minekutána megtanulta ezt, hadd menjen a nagyatyjához, Áhelhez, s hadd mondja neki: Áhel, kedves nagyatyám, a te bölcseid is sárból volt, téged sem ringattak, innét van benned a sok keserűség a halálangyal közeledtére... Azért hát kövessed a te unokádat, hogy megkóstoljad a ringatózás békességét, ami nagyon jót fog tenni néked...

Áhel csak a kezét mozdította.

— Hiábavaló, — mondotta.

Mikáél közelebb hajolt hozzá:

— Fojtogat nagyon az a sár?

Áhel most már kezét sem mozdította:

— Nem bánom többé, — mondotta, — semmit sem bánok...

— Úgy tehát kérlek, ne bándd azt sem, hogy jöjj velem, amiről előbb beszéltem! A halászok is bizonyítgatják, hogy kiringatja ott belőled az a tenger a fojtogató, hűzös keserűségeket! — S beszélt neki az éjszakáról, amit a víz mellett töltött.

(Befejezés következik)

Diener-Dénes Rudolf: Kisleány
(Az OMIKE V. Képzőművészeti Kiállításán)

ENDREINÉ STEINER RIZA:

KÉT VERS

TE NEM PIHENHETSZ...

Anyám emlékének

*Te nem pihenhetsz sohasem,
Mindig teszel-veszel.
Még odalenn sírodban is
Egyre serénykedel.*

*És ha már nem a kezéd az,
S ha már nem a szavad,
Amivel munkálsz, dolgozol
Az örök ég alatt, —*

*Lelked az, úgy érzem én, mely
Bennem tovább rezeg
S áldón elárad bennem, hogy
Zengjem emlékedet.*

ÖRÖK CSILLAGOK

*A forma: változik,
A lényeg: egyként ragyog.
Hűség és szeretet: örök csillagok —
Csak más szemekből gyulladnak,
Csak más kezekből hullajtnak
Koronként jót az embereknek.*

Az OMIKE képzőművészeti csoport V. kiállítása

A világháború negyedik évében, zsidótörvények és munkaszolgálat súlyosan ráuk nehezülő terhei alatt görnyedő zsidóságunk hősiességének egyik legszebb és legdemonstratívabb megnyilatkozása képzőművészeink idejének bemutatkozása. Ma, amikor végtelen csatatereteken embermilliók állnak harcban egymással, ez a kiállítási terem oázist jelent. A szépség, az emelkedettség utáni vágyak, az ég felé törésnek oázisát. Itt-ott ide is belopakodik egy sötétebb árnyék az árnyak közül, melyek az emberiségre, a zsidóságra nehezdednek. Jankai „Várakozók“ c. képe, Lakos munkaszolgálatos képei, Göndör „Vándorlás könyvéből“ és Friedbauer „Menekülő anya“ c. képe, melyek közül a két utóbbi Abel Pann lengyel pogromképeit juttatják eszünkbe, az emberiségre és elsősorban a zsidóságra nehezdedő szenvedéseket juttatják kifejezésre.

Mindenki elhozta idejének munkája legszebb termését, Szenes, Zádor és Perlrott mellett a fiatalok, a régi iskolák hívei mellett a modern művészeti irányok úttörői vannak képviselve.

Minket elsősorban a kiállítás zsidó vonatkozásai érdekelnek. Erdei, Erdős, Friedbauer, Göndör, Hermann, Horovitz, Kazár, Lakos, Lázár, Roszner, Scheiber, Ungvári-Rosenberg, Csillag és Örkényi-Strasser vannak zsidó témájú képekkel, illetőleg szobrokkal képviselve. A kiállítás anyagának tíz százalékát sem teszik ki azonban a zsidótárgyú vagy zsidó vonatkozású képek és szobrok. A zsidó művészeti nevelésnek és a zsidóság átélésének hiánya lehet ennek a jelenségnek az oka. Talán arra lenne szükség, hogy művészeink közelebbi érintkezésbe kerüljenek az igazi zsidó élettel, hogy megismerkedjenek a zsidóság eszméinek legbecsebb és legeredetibb tárházával, a Bibliával, mely sok halhatatlan művész ecsetjének és vésőjének témát és ihletet adott. Talán az sem lenne felesleges, ha az egyetemes művészettörténet keretén belül az eddiginél több fáradságot szentelnének a „zsidó művészettörténet“ megismerésének. Akkor talán eljutunk ahhoz a ponthoz, hogy a zsidó képzőművészeti kiállításnak nemcsak a neve lesz zsidó, hanem a tartalma is.

Dr. Balázs György

LOHR MÁRIA

„KRONFUSZ”

VEGYTISZTÍTÓ ÉS KELMEFESTŐ

GYÁR ÉS KÖZPONT:
VIII., Baross-utca 85. sz.
Telefon: 130-237, 144-302.

Ú J K Ö N Y V E K

JOSZÉF KLAUSNER: A MODERN HÉBER IRODALOM TÖRTÉNETE. (Javne könyvek 10., 142 l.) Anyanyiszor illettek már érdemtelen munkát *hézagpótló* jelzővel, hogy úgyszólván mit sem jelentene, ha ekként jellemeznők *Grosz Ernő* és *Kardos Pál* debreceni tanárok munkáját. Pedig e könyv megjelenésével valóban egy régi hiányérzetünk szűnt meg. A magyar zsidó olvasóközönség előtt megtáruult az út a héber irodalom megismerése felé. Fájdalmasan hosszú várakozás után magyar nyelven is hozzáférhető lett az az Irodalomtörténet, amelyet németül több mint két évtizede olvashattunk már.

Klausner professzor munkája a legjelesebb a maga nemében. Fejezeteiben — az irodalom fejlődésének vonalán — legújabbkori történelmünk viharos és hatásaiban döntő másfél százada bontakozik ki. Irodalmunk és történelmünk egyazon utat járta néppélevésünk etikus eposzától: a Szentírástól — mindmáig. A XIX. század írói öröklött elhivatásuk tudatában irányították a történelmet, hogy azután szellemi szabadságuk érzetében a zsidó sors szolgálatába állítsák lantjukat. *Klausner* nagyszerű munkájából látjuk, mily kevés az, amit *l'art pour l'art*-irodalomnak nevezhetünk a héber költők munkáiból. Ez az Irodalomtörténet világos áttekintésben mutatja a kibontakozást a XIX. századnak idegen szellemi bűvöletben vergődő Hászkalá-korától — a megújuló népi szellem tudatos nacionalizmusáig.

A fordítók az ügy fontosságának mély átérzésében nyultak a munkához, erről tanuskodik a könyv minden sora. Nyelvezete gördülékeny, pallérozott magyar nyelv. Az ily műveknél elkerülhetetlen szárazságot műfordításokkal enyhítik. Sajnos, nagyon nélkülözzük az utolsó két évtized irodalmának részletesebb képét. Amit nyujtanak, csak lexikális felsorolás. Talán jobb körülmények lehetővé fogják tenni e hiány pótlását. A héber fordítás legnehezebb részét, a könyvcímek magyar átültetését sikerrel oldják meg. Néhány hiba azonban becsúszott. E helyt kettőt kívánok helyesbíteni. A *Hasiloach* fordítása („A követ”) helytelen, ez esetben a szó így hangzanék: *Hasöliach* (116. lap). *Dov Kimchi* regénye: *Al sivá jámim* nem azt jelenti: *Hét napon*, hanem: *Hét tengeren*, célzásként a 42. zsoltár 2. verséhez fűződő midrásra: *Zo Erec Jiszráél ... sejoševet ál sivá jámim* (184 olda).

Reméljük, hogy ez az értékes és hasznos mű felrázza közömbös testvéreinket és a két kiváló fordító és a könyvet kiadó Pro Palesztina Szövetség el fogja nyerni méltó jutalmát a héber irodalom iránt feltámadó érdeklődésben.

dr. Fried Dezső

BEÉRKEZETT KÖNYVEK: *Munkácsi* Noémi: Egy nagy magyar nyelvész. *Munkácsi* Bernát élete. IMIT kiadása, Budapest. — Az Izr. Magyar Irodalmi Társulat *Évkönyve* 1943. Szerkeszti: dr. *Szemere* Samu. — *Várnai* Zseni és *Peterdi* Mária: Mint viharban a falevél. Budapest, 1943. — *Angelus* György: *Indulás* (versek) 1943. — Dr. *Hevesi* Simon: Emlékfüzet (*Magyar Izrael*, Budapest, 1943.) — *Kanizsai* Ernő: A liberális zsidóság (Különlenyomat a Libanon 1943. I. számából.) — *Magyar Zsidók Könyve* (az OMIKE Sajtócsoport kiadása 1943—5703). — *Költők Kórusa* (Antológia) 1943. — *Vén* Tamás: Életszínpad (15 kis próza), Budapest, 1943. — *A könyvek ismertetésére visszatérünk.*

Dr. **SZEKERES PÉTER: A HALHATATLAN LÉLEK.** Budapest, 1943. „Ha lelked békéjét, életed nyugalmaát sujtó ökölrel zúzza szét a sors, és megnyugvást nem tudsz többé találni, — fordulj a hithez!” — ezekkel a szavakkal kezdődik dr. *Szekeres* Péter bölcséleti munkája, amely költői szépségű és szónoki emelkedettségű invokációjával megragadja az olvasót és a hívő hit szárnyain járva bejárja vele a filozófiának mindazokat a területeit, ahol választ kaphatunk ezekre a szellemünket örökké izgató kérdésekre: *örök életet él-e a lélek?, van-e elmúlás a halál után?, találko-zunk-e ismét szeretteinkkel, akik talán mindörökre elhagytak bennünket? ...*

A lebilincselő olvasmány, amely erre a problémakörre válaszol, a tépelődő laikusnak megnyugvást és vigasztalást nyújt, a tudós olvasónak pedig felemelő élményt jelent. A feldolgozott anyag nagy méretei, szempontjainak tudományos alaposága, a felépített rendszer keretisége, könnyed és élvezetes stílusa a legnehezebb filozófia gondolatait is érthetővé teszik. Találkozunk ebben a könyvben a bölcsélet történetének minden nagy alakjával és felvonulnak azok a zsidó bölcselők is, akik gondolatokat adtak a lélek halhatatlanságának problémaköréhez.

Mellettük beszél azonban a szerző is és mindig új és önálló gondolatokat vet fel, közben pedig folytonosan megtartja azt a meleg személyes kapcsolatot, amellyel első pillanathban magához és tárgyához vonta az olvasót. Amikor pedig elbúcsúzik tőle, már sikerült törekvése; az olvasó nem kételkedik többé — a szentenciát hiszi és bizonyított-nak vallja: „Nem múlhat el a lélek! Nem veszhet el egy olyan élet után, amelynek minden pillanatja sóvárgás volt az értékek világa felé. Nem lehet megsemmisülés martaléka a benne rejlő tudás isteni szikrájával együtt, öntudatos valója nem változhat soha öntudatlanná, időtlen létének nem vethet véget semilyen idő!”

Dr. Katona József

HAVAS GYÖRGY: HORDJÁTOK A KÖVET. (Átköltések és műfordítások héber és jiddis költőkből. Kiadják a Pesti Izr. Hitközség területén lévő középiskolák vallásos körei. Budapest, 1942. Dr. *Kohn* Zoltán előszavával. 52 o.) A zsidó költő megáll a viharban és tájékozódni kezd: meg akarja tudni, hol a helye a világban és mi a feladata népe életében? Mivel igazi, vérbeli született költő, aki verseken keresztül vall színt, foglal állást, fejezi ki kétségeit és reményeit, természetesen, hogy az utat is a rímek birodalmában keresi. Népek, akiket a történelem orkánja nem sodort el az anyaföldről, ősi népdalaik gyűjtésével jelentik be igényüket az élethez. A zsidó költő, mint egy földnélküli közösség tagja, nem népdalokat gyűjt, hanem az elmúlt évszázadok terméséből kiválogatja azokat az írásokat, amelyek közel állanak korához, ezeket lefordítja, átdolgozza kortársainak nyelvére, közelebb hozza és megismerteti saját nemzedékével — ezek a gondolatok jutottak eszembe, amikor *Havas* György fordításait elolvastam s úgy érzem, ezzel éreztettem legalább jelképesen fordításainak értékét, értelmét és céljait.

Gervai Sándor

VALAMENNYI ITT ISMERTETETT
ÉS MEGEMLÍTETT
KÖNYV KAPHATÓ

GONDOS SÁNDOR

modern zsidó könyvesboltjában.
BUDAPEST, VI. KERÜLET,
ANDRÁSSY-ÚT 53. T.: 425-828.

DR. B.-NÉ KRAUSZ HILDA
OKL. NYELVMESTER

MAGYAR-ZSIDÓ LEÁNYINTERNÁTUSA

ezelőtt ANGOL-MAGYAR LEÁNYNEVELŐ, XIV., HERMINA-
ÚT 3. (Városliget). Vidéki zsidó úrleányoknak fővárosi továbbtanulásuk
(középiskola vagy ipar) évei alatt egészséges otthont nyújtunk
TANULMÁNYI ELLENŐRZÉS * ZENE * NYELVEK * SPORT

KRÓNKA ÉS SZEMLE

EGY ZSIDÓ TUDÓS HALÁLÁRA

Az augusztus 13-án 80 éves korában elhunyt *Schlesinger* Lipótot nagyon sokan ismerték borotvaéles talmudfej tegetéseiből, biztos judiciumu rituális döntvényeiből és nagy közönséget vonzó hitszónoklataiból. De a pesti orth. izr. hitközség közmegbecsülésnek örvendő dájánja nemcsak lucidus előadásaiival és mélyszántású templomi beszédeivel, hanem írásaival is elismerésre méltó nevet biztosított magának.

Már aránylag fiatalon, vidéki rabbi korában háromkötetes munkával ajándékozta meg a hagyományos irodalmat.¹⁾ Az ott tárgyalt kérdések aggkorában is foglalkoztatják fáradhatatlanul kutató elméjét és öt évvel halála előtt a fiatalos aggastyán újból a nyilvánosság elé lép kisebb-méretű, de tartalomban az elsőhöz méltó könyvével.

Ebben a kis könyvben²⁾ *Bachja Ibn Pakuda* „A szív kötelességei” című művének *Saar habitachon* (a bizalom kapuja) fejezete nyomán azt bizonyítja, hogy a sorscsapások és súlyos lelki válságok elviselését egyedül a szilárd hit Isten egyéni gondviselésében és a megrendíthetetlen istenbizalom tesz lehetővé. Az előadásmódban Jehuda Halévi *Kuzarját* követve, párbeszéd formában sorakoztatja fel meggyőző erejű súlyos érveit a megtántoríthatatlan *bitachon* (bizalom) boldogító hatalma mellett.

A párbeszéd formát választotta *Schlesinger* Lipót főművének³⁾ megírásánál is. Ebben a 3 kötetes, jüdisch-deutsch fordítással is ellátott munkában *Maimuni* Mózes 13 hitvének magyarátat tűzte ki céljául. Mint a könyv címe⁴⁾ mutatja, eklektikus munkával állunk szemben. A magyarátatok kiterjeszkednek a világteremtő és gondviselő egyetlen Isten fogalmának problémáira és a prófétizmus, a messianizmus, a bűn és bűnhődés, valamint a feltámadás kérdéseire. Részletesen taglalja a szabadakarat, a Tóra színáji eredete és örökkévalósága körül felmerült kérdéseket és eredetien magyarátzza az ima fogalmát és hatását.

Schlesinger Lipót rabbi minden szavát az istenfélő nagy *lamdan* és tudós *cadik* abszolút hite hatja át. Szóban és írásban, gyakorlatban és elméletben hirdette és terjesztette a feltétlen istenhit örök értékeit. Amit a pesti dáján életében példaadásával tanított, azt a *dáján emethez* való költözködése után írásai folytatják.

¹⁾ Már e műben (*Likuté Jehuda*, 3. kötet 66) említi meg, hogy kéziratban van egy munkája a 613 parancsolatról.

²⁾ *Kuntrasz jesuah v'nechamah* (A segítség és vigasz könyve). Budapest, 1938.

³⁾ *Likuté Jehuda*, chelek rison — selisi (*Jehuda gyűjteményei*, első-harmadik rész), Vác, 1909—1912.

⁴⁾ *Likutim* — összegyűjtés, összeszedés. Saját magyarátatai alapjául ezeket a műveket használta fel: *Maimuni misnakommentárja*, *Jehuda Halévi*, *Bachja Ibn Pakuda*, *Szaadja Gaon* stb. művei. *Dr. Grózinger M. József*

MEGNYILT A PESTI IZR. HITKÖZSÉG „GOLDMARK KÁROLY” ZENEISKOLÁJA. A Pesti Izr. Hitközség a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium engedélyével 1943 szeptember hó 1-ével zeneiskolát nyitott, amelyet *Goldmark Károly*, a nagy magyar-zsidó zeneszerző nevére nevezett el. A *Goldmark Károly Zeneiskola* az Orsz. M. Kir. *Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola* tanterve szerint vezeti növendékeit a zenetanulás alapjaitól a zenei tudás legmagasabb fokáig. A zeneiskola programjában központi helyet foglal el a magyar és a zsidó zene tanítása és ápolása. *Főtanszakok*: zongora (tanárok: *Berczel Vera*, *Gál György Sándor*, *Gimesné Freud Irma*, *P. Jámbor Ági*, *Kadosa Pál*, *M. Mairovicz Erzsébet*, *Reschofsky Sándor*, *B. Sándor Renée*, *Szécsi Ilona*, *Ungár Imre*); hegedű (tanárok: *Horovitz Pál*, *Rados Dezső*, *B. Rosenák Margit*, *Sándor Frigyes*); gordonka (tanárok: *Dénes Vera*, *Hütter Pál*); orgona, ének (tanár: *Kelen Hugó*); zeneszerzés (tanár: *Kadosa Pál*); zsidó liturgia (tanárok: *Fraknoi Károly*, dr. *Szabolcsi Bence*). *Melléktanszakok*: Zeneelmélet, általános magyar zenetörténet, zeneesztétika, zsidó zene (dr. *Szabolcsi Bence*); hangszerelés, kamarazene (*Somogyi László*); kamarakórus, karének (*Fraknoi Károly*, *Káldi László*); operai énekegyüttes (*Fraknoi Károly*); szolfézs (*Koltai Ferenc*). A tanítás helye: VI., Eötvös-u. 31. és VII., Erzsébet-körút 26. *Beiratkozás*: d. u. 4—7 óráig a Pesti Chevra Kadisa VII., Erzsébet-körút 26. fsz. 3. alatti dísztermében. Igazgató: *Rados Dezső*.

AZ IZR. SZÜNIDEI GYERMEKTELEP EGYESÜLET MUNKÁJA. Az Izr. Szünidei Gyermektelep Egyesület az idén is buzgalommal látott munkához, hogy a fővárosi szegény zsidó gyermekeknek nyári üdülést biztosítson. Nagy és fáradságos munkával és az áldozatkész hittestvérek segítségével sikerült keresztülvinni, hogy a vézna és sápadt iskolás gyermekeket a nyári hónapokban üdültetésben részesítse. A nyár végén pedig, mikor a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr rendelete az iskolák megnyitásának elhalasztásáról megjelent, az Egyesület első gondja volt, hogy a nyári időben helyszűke miatt fel nem vett gyermekeket és pedig elsősorban szegény munkaszolgálatosoknak gyermekeit és hadiárvékat telephelyein nyaraltassa. Ilykép a nyaraltatás jelenleg is folyik és az őszi szép napokban még nagyszámú gyermek élvezi a napsütést és a vidéki jó levegőt. Ezek szerint az egyesület több mint 800 szegény gyermeket vett gondozásba és adta meg nekik a lehetőséget, hogy testi megerősödésben és lelki felfrissülésben legyen részük az elkövetkezendő iskolai munkához.

A nagyszabású tevékenység természetesen nagy anyagi áldozattal járt, s a költségek jelentős része még fedezetlen, azért minden jószívű emberbarát figyelmébe ajánljuk az Egyesületet és kérjük annak hathatós támogatását.

A JAVNE-KÖNYVEK új sorozatának két kötete jelenik meg e hó folyamán, *Áchád Háám: Válaszúton és Trumpeldor naplója és levelei*. Részletes ismertetésükre a következő számaink egyikében visszatérünk.

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vadász-u. 11.

Hungária Hírlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Bánó Lehel igazgató.

Engedélyezve: 20700/1938. XII. M. E. sz. alatt.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

SÍRKÖVEK

PFEIFER és HESZKY kőfaragómesterek sírkőraktára
Budapest, VII., Károly király-út 3/c. Dob-utca sarok.
Telefon: 226—082. Rendkívüli olcsó árak!

AZ „AHÁVÁSZ REIM“ NAPTÁRA. Az „*Ahávász Reim*“ Országos Felebaráti Szeretet Egylet, szegény betegeket élelmező és segélyező egyesület a főünnepek alkalmából ez évben is zsebnaptárt jelentetett meg, amely az egyesület feladatainak ismertetésén és a naptári részen kívül ünnepi s alkalmi fohászokat, hitéleti tudnivalókat is foglal magában és adatokat közöl a hitélet különböző területeiről, kórházokról, betegekről s betegeket segélyező s gyógyító intézetekről stb. A közlemények közül különösen kiemeljük dr. *Groszmann Zsigmond* rabbinak, az *Országos Rabbiegyesület* elnökének értekezését a pesti Zsidókórház megalakulásáról (A gyárutcai zsidó kórház), orvosi karáról és teljesítményeiről, dr. *Pollák Miksa* soproni főrabbinak tanulmányát („Miért kell szenvednünk“) és néhai dr. *Hevesi Simon* vezető-főrabbinak az egyesület tradicionális munkáját méltató sorait. A naptár méltán számíthat a folyó évben is általános érdeklődésre.

Az Egyesület kéri az áldozatkész hittestvéreket, hogy juttassák el adományukat az Egyesület hivatalához (Budapest, VII., Sip-utca 12) vagy postai befizetési lapon 20.358 számra, hogy az „*Ahávász Reim*“ a beköszöntő zsinagógái esztendőben is teljesíthesse jótékony feladatait, a szegénysorsú betegek testi-lelki gondozását.

HALÁLOZÁS. A szatmárnémeti orth. izraelita hitközségnek egyik kiváló tagja, a hitközségnek volt tanácsosa, és a *Sáár Hatóra* egyik alapítótagja, R. Slomo Zalman Weisz 70 éves korában a napokban elhunyt. A megboldogult egyike volt a hitközség legnagyobb *talmid-chochomjainak*, amellet kiváló szónoki képességével is méltónak bizonyult nagy tanító-mesteréhez, R. Szimcho Bünom Szófer-hez, akinek a 90-es években a hírneves pozsonyi jesiván kitűnő tanítványa volt. Az utóbbi években betegsége folytán a közéleti szerepléstől visszavonult. *Heszpedet*, az elhunyt végső akarata szerint, nem tartottak felette, de a hitközség vezetősége és nagyszámú tisztelője részvételével temették el. — Özvegye, három fia, három leánya és szépszámu unokája, valamint kiterjedt rokonsága gyászolja.

SIREMLÉKAVATÁS. Szeptember hó 12-én avatták fel néhai *Herzog Lajos* síremlékét a rákoskeresztúri orthodox zsidó temetőben. Rokonok, barátok, ismerősök, tisztelők nagy számban jelentek meg a kegyeletes ünnepségen és áldoztak a vallásosságban és jótékonyágban kiváló férfiú emlékének.

ALPÁR SÁNDOR FESTŐMŰVÉSZ HALÁLA. *Alpár Sándor*, a kiváló zsidó festőművész szeptember hó 4-én elhunyt. Temetése szeptember 6-án volt a rákoskeresztúri temetőben. *Epler Izidor* rabbi gyászbeszéde után az OMIKE képzőművészeti csoportja nevében dr. *Bacher-Bodrogh Pál* búcsúztatta az elhunyt művészt, és tevékenységét s egyéniségét megértő szavakkal méltatta. *Alpár Sándor* végtisztességén a gyászoló családon és baráti körön kívül a művésztsádalom számos tagja, köztük *Amos Imre*, *Barta Ernő*, *Csapó Jenő*, *Erdei Viktor*, *Hermann Lipót*, *Pilényi-Pillitz Oszkár* volt jelen. *Alpár Sándor* művészi munkásságát és jelentőségét a *Mult és Jövő* egy közeli számában fogja méltatni.

NAGY MIHÁLY HALÁLA. A zsidó közéletnek egy jeles egyénisége költözött el az élők sorából *Nagy Mihálynak*, a Kőbányai Izr. Hitközség volt érdemes elnökének, az *Adria Biztosító Rt.* ny. igazgatójának halálával. Temetésén, mely augusztus 15-én folyt le nagy részvét mellett a rákoskeresztúri temetőben, dr. *Kálmán Ödön* kőbányai főrabbi méltatta az elhunyt közéleti és emberi érdemeit, míg a Kőbányai Hitközség nevében annak új elnöke, *Erdős Ármin* köszönte meg az eltávozottnak a hitközség nevében végzett évtizedes, fáradhatatlan munkáját.

ELJEGYZÉS. *Steiger Joli* és *Stein Miksa* (Budapest) jegyesek.

**BRILIÁNS ÉKSZERT
SMARAGD
RUBIN VESZ**

Kleinberger ékszerész, IV., Váci-u. 10
65 éve fennálló cég. (Bejárat a kapu alatt is).

Ciánoz, patkányt irt **Königstein** mérnök
olcsón, jótállással
ANDRÁSSY-ÚT 57. TEL: 228-073

ÚJ JAVNE-KÖNYV

ÁCHÁD HÁÁM

VÁLASZÚTON

A legjelentősebb modern zsidó gondolkodó tanulmányai, köztük a szerző klasszikus írásai a nemzeti gondolat újjászületéséről

Fordította:

Dr. Herskovits Fábán

Ára kötve: P 6.80

Kapható minden könyvkereskedésben és a kiadónál: MAGYAR ZSIDÓK PRO PALESZTINA SZÖVETSÉGE, Budapest, VII., Király-u. 93. I. 15

RAKTÁRON LEVŐ
SÍREMLÉKEK

MÉLYEN LESZÁLLITOTT ÁRON
LŐWY J. UTÓDA • BUDÁN
II., FŐ-UTCA 79 (Pálffy-tér mellett) Telefon: 35-15-81

**PARÓKÁT
KÉSZÍT**

Ia hullámosított hajból

TARTÓS-HULLÁM
MANIKÜR
HAJFESTÉS
OLCSÓ ÁRAK!

HEISZ JENŐNÉ

NŐI FODRÁSZ ÉS
PARÓKAKÉSZÍTŐ

**VI., Vasvári
Pál-utca 4**

E L E G Á N S

*Csecsemő-
kelengyék*

SZÉKELY JENŐ
Petőfi Sándor-utca 9

**Takarékos
családok
olcsón és jól
vásárolhatnak**

Klein Antal

DIVATHÁZÁBAN, BUDA-
PEST, VII., KIRÁLY-U. 49.
Selymek, szövetek, vászon-
árak. Kelengyék, kötöttárak
és NŐI KONFEKCIÓ.

F Ü R T H

*lakástakarító- és
féregirtó vállalat*

BUDAPEST, V. KERÜLET,
CSÁKY-UTCA 7, II. EM.
Tel.: 124-455. Lelkiismeretes
munka. Prima referenciák.

ÜVEGTETŐCSERÉP

ÉS ETERNIT

SZABVÁNYMÉRETŰ DRÓTBETÉTES ÜVEG

ifj. Weiss Gyula

BUDAPEST, V. KERÜLET, VADÁSZ-UTCA 29. SZ.

ÜVEGHÁZ

TELEFONSZÁM: 110—114*

Szenzációs árat fizetek

használt férfi-, női ruhákért,
fehérneműért, zongorát, pianinót,
szőnyeget, ékszert, ezüstöt veszek.
Hívásra jövök. Vidékről is.
Telefonszám: 427—122.
VII., Erzsébet-körút 32. szám.

**GERSTL G.
udvarban**

Boros József

síremlékek

NAGY RAKTÁRA. KIZÁRÓLAG: BUDA-
PEST, VII., DOB-UTCA 2. (Károly-körúti
sarokház.) Telefonszám: 227—096. Modern
fedőlappos, virágvázás síremlékek. Olcsó árak.